

GONG

**KONAČNI IZVJEŠTAJ O IZBORIMA
ZA IZBOR ZASTUPNIKA U HRVATSKI SABOR**

25. studenoga 2007.

OPĆE INFORMACIJE

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor na području Republike Hrvatske održali su se u nedjelju, 25. studenoga 2007. na 6.707 biračkih mjesta. Hrvatski državljani mogli su glasovati i u inozemstvu u 53 države na 265 biračkih mjesta u subotu i nedjelju 24. i 25. studenoga 2007.

Na izborima se u 10 izbornih jedinica na području Republike Hrvatske biralo po 14 zastupnika. Osam zastupnika birali su pripadnici nacionalnih manjina, a birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj u posebnoj izornoj jedinici (tzv. dijaspora) izabrali su 5 zastupnika.

Birači su mogli birati između ukupno 3.585 kandidata (251 kandidacijske liste u I. do XI. izornoj jedinici te 72 kandidata za zastupnike nacionalnih manjina). Za provođenje izbora otpremljeno je na biračka mjesta ukupno 5.665.010 glasačkih listića. Za provođenje izbora određeno je 6.972 biračkih mjesta te imenovano jednako toliko biračkih odbora. Za promatranje izbora prijavljena su 34 strana promatrača te 5.061 promatrač nevladinih udruga iz Republike Hrvatske.

Na izborima je od ukupno 4.478.580 birača, glasovalo (prema listićima) 2.560 554 birača. Nevažjećih listića bilo je 37.732 tj. 1,49%.

Izbori su raspisani 17. listopada, a konačni službeni rezultati objavljeni su 24. prosinca 2007.

OPĆA OCJENA GONG-a

Izborni dan na većini je biračkih mjesta protekao u demokratskoj i tolerantnoj atmosferi, uz manji broj zabilježenih nepravilnosti u Republici Hrvatskoj te nešto veći broj nepravilnosti na biračkim mjestima u BiH. Dio birača bio je uskraćen za svoje biračko pravo, posebice birači u bolnicama, bolesni i nemoćni kod kuća, birači nacionalnih manjina kojima nije bio dopušten izbor između lista te birači koji nisu uspjeli dočekati potvrdu za glasovanje u BiH. Jedan od uočenih problema je da su birački odbori pokazivali različite razine educiranosti i profesionalnosti. Izborni proces bio je transparentniji nego na proteklim izborima, kako zahvaljujući radu institucija koje su bile otvorene u svom radu i aktivnije u informiranju birača, tako i političkim strankama koje su, iako im propisi to ne nalažu, po prvi puta objavili izvore i visine donacija te iznose troškova kampanje.

Izborni proces nužno je i dalje unaprjeđivati propisima koji će izbore učiniti transparentnijima te dostupnijima za sve grupe birača, a potrebno je posebnu pažnju posvetiti i edukacijama biračkih odbora kako bi izborni dan bio što profesionalnije proveden. Institucije uključene u provedbu izbora morale bi u budućnosti biti još proaktivnije prema javnosti i biračima.

PRAVNI OKVIR

Pravni propisi koji sadrže odredbe o izborima za zastupnike u Hrvatski sabor

- Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst, NN br. 41/01
- Ustavni zakon o Ustavnom sudu - pročišćeni tekst, NN br. 49/02
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, NN br. 155/02
- Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor - pročišćeni tekst, NN br. 69/03, 19/07
- Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora, NN br.116/99
- Zakon o Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske, NN br. 44/06, 19/07
- Zakon o financiranju političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata, NN br. 1/07
- Zakon o popisima birača, NN br. 19/07
- Izborni etički kodeks NN br. 115/07
- Kazneni zakon, NN br. 110/97, 27/98, 50/00,129/00, 51/0, 111/03, 105/04, 71/06, 110/07
- Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva
- Pravila o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe NN br. 165/03, Odluka o izmjenama i dopunama Pravila o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe NN br. 105/07.
- Pravila o pravima i dužnostima promatrača nevladinih udruga NN br. 109/07

Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor i Zakon o izbornim jedinicama

Prema važećem izbornom zakonu, zastupnike u Hrvatski sabor birali su, na temelju općeg i jednakoga biračkog prava, svi hrvatski državljani s navršenih 18 godina života, osim onih koji su pravomoćnom sudskom odlukom lišeni poslovne sposobnosti. Izbori su se provodili na biračkim mjestima na području Republike Hrvatske i na području diplomatsko- konzularnih predstavništava Republike Hrvatske u inozemstvu.

Na izborima se u 10 izbornih jedinica na području Republike Hrvatske biralo po 14 zastupnika. Sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina, pripadnici nacionalnih manjina birali su ukupno 8 zastupnika u posebnoj XII. izornoj jedinici i to na sljedeći način: pripadnici srpske nacionalne manjine birali su tri zastupnika, a pripadnici mađarske, talijanske te češke i slovačke nacionalne manjine svaki po jednog te po jednog zajedno pripadnici austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine, isto kao i pripadnici albanske, bošnjačke, crnogorske, makedonske i slovenske nacionalne manjine. Birači bez prebivališta u Republici Hrvatskoj birali su do 14 zastupnika u XI. izornoj jedinici na način da je za jednog zastupnika trebao glasovati približno isti broj birača, razmjerno prosjeku u Hrvatskoj.

Izborne jedinice unutar Republike Hrvatske (I-X.) trebaju, sukladno Zakonu, imati broj birača koji se ne smije razlikovati više od + – 5 % po izornoj jedinici.

Tijela za provedbu izbora koja su formirana nakon raspisivanja izbora bila su izborna povjerenstva izbornih jedinica (IPIJ), gradska i općinska izborna povjerenstva (GIP/OIP) i birački odbori. Njihov zadatak bio je da provode izbore, brinu o pravilnosti i zakonitosti pripreme i provođenja izbora i predizborne promidžbe i da objavljuju rezultate izbora. Prigovor radi kršenja izbornih pravila u postupku kandidiranja ili izbora mogli su DIP-u podnijeti kandidati, stranke, 100 birača ili 5% birača izborne jedinice i to u roku od 48 sati od radnje na koju se stavlja prigovor. Zaštita izbornog prava ostvarivala se i podnošenjem žalbe Ustavnom sudu protiv rješenja DIP-a o prigovoru, u roku od 48 sati od primitka rješenja.

Zakon o popisima birača

Hrvatski državljani ostvaruju biračko pravo temeljem upisa u popis birača. Popis birača vodi se u uredima državne uprave gradova/općina, sukladno prebivalištu birača. Uredi državne uprave provode upis, ispis ili dopunu podataka o biračima na temelju podataka dobivenih od građana ili od nadležnih tijela državne uprave: policijska postaja/uprava dostavlja podatke, između ostaloga, o prijavi i odjavi

prebivališta i punoljetnosti građana, matični uredi o umrlim biračima, a općinski sud o oduzimanju poslovne sposobnosti.

Izvatke iz zaključenog i potvrđenog popisa birača, ured državne uprave dužan je dostaviti općinskom ili gradskom izbornom povjerenstvu najkasnije 24 sata prije otvaranja biračkih mjesta.

Građani koji su se na izborni dan zatekli izvan mjesta prebivališta, mogli su glasovati u mjestu boravišta ukoliko su najkasnije do 14 dana prije dana održavanja izbora dostavili potvrdu o upisu u popis birača uredu za opću upravu u mjestu svog boravka i tamo se privremeno upisali u popis birača.

Hrvatski državljani koji imaju biračko pravo, a nisu bili upisani u izvode zaključenih i potvrđenih popisa birača dostavljenih na biračka mjesta, mogli su na dan izbora dokazivati biračko pravo potvrdom nadležnog organa. Na izborni dan potvrde su se izdavale u policijskoj postaji (za potvrdu o prebivalištu) te u uredima državne uprave.

Birači koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, a na dan izbora zatekli su se u inozemstvu ili duže borave u inozemstvu, glasovali su uz predočenje dokaza o hrvatskom državljanstvu, dokaza o identitetu i potvrde za glasovanje u inozemstvu nadležnog ureda za opću upravu koju su izvadili u Hrvatskoj ili su se prethodno registrirali pri diplomatsko-konzularnom predstavništvu za glasovanje u inozemstvu. Birači u ovoj kategoriji glasovali su za onu izbornu jedinicu u kojoj imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj.

Birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj glasovali su temeljem izvoda iz popisa birača koji vodi zagrebački Ured za opću upravu, a koji je bio dostavljen u sva diplomatsko-konzularna predstavništva u kojima je bilo organizirano glasovanje. Oni birači koji su glasovali izvan mjesta prebivališta koje im je upisano u izvod iz popisa birača bili su obavezni prethodno se registrirati za glasovanje u inozemstvu, za ono mjesto gdje će boraviti na izborni dan. Birači u ovoj kategoriji glasovali su za XI. izbornu jedinicu.

Sve stranke i kandidati u određenoj izornoj jedinici mogli su, temeljem Zakona, dobiti ispis birača iz popisa birača za tu izbornu jedinicu gdje se natječu. Podaci dostupni strankama i kandidatima su uključivali ime i prezime, te adresu birača.

Zakon o financiranju političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata

Pravila za redovno financiranje političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata vrijede i tijekom izborne kampanje, iako ovaj Zakon ne sadrži posebne odredbe o financiranju tijekom izborne kampanje, niti odredbe o obavezama predavanja posebnih izvještaja o financiranju izborne kampanje. Jedine odredbe koje se neposredno odnose na razdoblje izborne kampanje su one o zabrani korištenja uredskih prostorija, službenih vozila i uredske opreme državnih tijela i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za potrebe izborne promidžbe, osim osobama na koje se odnose posebni propisi o šticićenim osobama te obveza nositelja nezavisnih lista i kandidata da otvore posebne račune za financiranje troškova izborne promidžbe.

Pravila za redovno financiranje političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata uključuju zabranu anonimnih donacija, ukupan maksimalni iznos donacija (za fizičke osobe jednoj političkoj stranci ne smije prelaziti 90.000,00 kuna u kalendarskoj godini a za pravne osobe iznos od 1.000.000,00 kuna u kalendarskoj godini), zabranjene donatore (državna poduzeća, strane osobe, udruge i vjerske zajednice, itd.), financiranje iz državnog proračuna te ograničene vrste novčanih sankcija.

Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva

Obvezatne upute (OU) su pravila koja je donio DIP nakon raspisivanja izbora, a kojima se pobliže tumače odredbe izbornog zakona u vezi provođenja izbora. Državno izorno povjerenstvo je do izbornog dana donijelo deset Obvezatnih uputa: Redoslijed izbornih radnji i tijekom rokova (OU I.), Obrasci za postupak kandidiranja (OU II.), Postupak kandidiranja (OU III.), Obrasci za postupak izbora (OU IV.), Prava i dužnosti stranih promatrača (OU V.), Sastavljanje liste kandidata u XII. izornoj jedinici (OU VI.), Glasovanje osoba na službi u oružanim snagama Republike Hrvatske, članova posada pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom i osoba lišenih slobode (OU VII.), Glasovanje osoba s tjelesnom manom, nepismenih osoba te osoba koje nisu u mogućnosti pristupiti

na biračko mjesto (OU VIII.), Način uređenja biračkog mjesta (OU IX.) te Obrasci za postupak izbora (OU X.)

Kazneni zakon

Sankcije za pojedine povrede izbornih pravila i postupka nalaze se u člancima od 116. do 121: Povreda slobode odlučivanja birača (čl. 116.), Uskrata biračkog prava (čl. 117.), Zlouporaba izbornog prava (čl. 118.), Povreda tajnosti glasovanja (čl. 119.), Uništenje izbornih isprava (čl. 120.) i Izborna prijevarena (čl. 121.).

Pravila o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe

Zadnjeg dana zasjedanja Hrvatskoga sabora, 12. listopada 2007., donijeta je odluka o izmjenama i dopunama Pravila o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe.

Hrvatska radiotelevizija i drugi elektronički mediji s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj u razdoblju izborne promidžbe bili su, sukladno Pravilima, dužni omogućiti svim političkim strankama, stranačkim koalicijama, nositeljima neovisnih lista i kandidatima za zastupnike pripadnike nacionalnih manjina ravnopravno predstavljanje, počevši od dana objave zbirnih lista izbornih jedinica, pa do 24 sata prije dana održavanja izbora.

Nakladnici elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj u predstavljanju izbornih aktivnosti u svojim programima bili su obvezni jamčiti novinarsku neovisnost, profesionalnost i stručnost, dosljedno poštivanje novinarskoga kodeksa te općeprihvaćenih pravila i načela demokratskog svijeta, posebice temeljnog načela slobode izražavanja, zaštićenog člankom 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. U emisijama nakladnika elektroničkih medija nijedna politička stranka ili kandidat nisu smjeli imati povlaštenu položaj u odnosu prema drugim političkim strankama ili kandidatima koji sudjeluju u izbornim postupcima. Državni dužnosnici-kandidati nisu smjeli imati povlaštenu položaj prema drugim sudionicima u izbornom postupku. Njihove redovite aktivnosti nisu se mogle koristiti u stranačke svrhe.

Novom odlukom smanjena je minutaža obaveznog predstavljanja političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata na javnoj i privatnim TV i radio postajama tijekom izborne promidžbe (10 minuta na javnim, a 5 minuta na komercijalnim postajama). Za sučeljavanja na javnoj postaji predviđeno je 50 minuta emisije po svakoj izornoj jedinici. Također, nakladnici elektroničkih medija dobili su mogućnost uređivati i druge sadržaje izvan obaveza sadržanih u Pravilima.

Radijske i televizijske postaje bile su dužne 48 sati prije izborne promidžbe javno objaviti cjenike svojih marketinških usluga tijekom izborne promidžbe koji su jednako vrijedili za sve stranke, liste i kandidate.

Pravila o pravima i dužnostima promatrača nevladinih udruga

Državno izborno povjerenstvo donijelo je, istovremeno s obvezatnim uputama, i Pravila o pravima i dužnostima promatrača nevladinih udruga kojima propisuje postupak dobivanja dozvole za promatranje te taksativno navodi prava i dužnosti promatrača. Neka od bitnih prava promatrača su neometano promatranje izbora, upozoravanje na nepravilnosti i ulaganje službene primjedbe na zapisnik o radu izbornog tijela koje promatra te dobivanje prijepisa zapisnika o radu tijela koje promatra. Promatrači ne smiju ometati izborni postupak, komunicirati s biračima niti tonski ili video snimati rad izbornog tijela.

Izborni etički kodeks

Etičko povjerenstvo Republike Hrvatske donijelo je 6. studenoga 2007. Izborni etički kodeks s ciljem promicanja temeljnih vrijednosti demokracije u predizbornom ozračju te propisivanja pravila ponašanja sudionika na izborima.

Etički kodeks sadrži odredbe o poželjnom ponašanju sudionika izbora, ravnopravnosti i jednakosti sudionika u sredstvima javnog priopćavanja i tijekom predizbornog predstavljanja. Etičko povjerenstvo je u ovom kodeksu također pozvalo promatrače da ne izražavaju svoja stajališta o strankama i kandidatima, niti da na drugi način utječu na birače.

ADMINISTRIRANJE I PROVOĐENJE IZBORA

Državno izborno povjerenstvo

Sukladno novom Zakonu o Državnom izbornom povjerenstvu (DIP), DIP je stalno i najviše tijelo za provedbu izbora u Republici Hrvatskoj. Čine ga stalni članovi koji nisu članovi političkih stranaka, a koje imenuje Hrvatski sabor na mandat od 8 godina. Hrvatski sabor je početkom 2007. godine, sukladno Zakonu, imenovao 6 članova iz redova istaknutih pravnika (3 člana na prijedlog vladajućih, a 3 oporbe) te 3 člana – predsjednika i dopredsjednike iz reda sudaca Vrhovnog suda. Predsjednik Vrhovnog suda je po položaju i predsjednik DIP-a, a dva dopredsjednika bira opća sjednica Vrhovnog suda Republike Hrvatske na prijedlog predsjednika Vrhovnog suda. DIP broji ukupno 9 članova.

DIP je za izbore donio 10 obvezatnih uputa čime je detaljnije regulirao pitanja provedbe izbora zbog nepreciznih odredbi izbornog zakona te Pravila o pravima i dužnostima promatrača nevladinih udruga. Tijekom i nakon izbora, DIP je izdao ukupno 34 priopćenja za javnost u vezi redoslijeda izbornih radnji, procedure kandidiranja, objave sredstava za izbornu promidžbu, uloge Etičkog povjerenstva, prethodne registracije birača, izbornog dana, odaziva birača, dva izvješća o privremenim i nesluženim rezultatima izbora, ponavljanju izbora, broju birača i priopćenja o rješenjima na prigovore.

DIP je odgovarao na upite političkih stranka, kandidata, medija, nevladinih udruga i drugih, a većina informacija bila je dostupna i na web stranici DIP-a www.izbori.hr. Po prvi puta DIP je objavio i distribuirao edukativni letak za birače s najčešćih 10 pitanja o izborima. Letak je objavljen na web stranici DIP-a, a distribuiran je i putem dnevnog tiska.

Uz podršku UNDP-a, a u suradnji s GONG-om i Boškom Piculom s Fakulteta političkih znanosti, DIP je tiskao i objavio Podsjetnik za rad biračkih odbora u Hrvatskoj i Podsjetnik za rad biračkih odbora u inozemstvu, što je korak naprijed u edukaciji tijela koja provode izbore, čemu na sljedećim izborima treba posvetiti još više pozornosti. Također, provedene su i edukacije za zaposlenike diplomatsko-konzularnih predstavništva u Zagrebu te za predstavnike izbornih povjerenstava izbornih jedinica u Zagrebu, Osijeku i Splitu.

Od konstituiranja DIP-a nadalje, DIP i GONG surađivali su više nego korektno, pri čemu je DIP bio otvoren za većinu pitanja, prijedloga i zahtjeva GONG-a koji su se ticali rada DIP-a, izbornog procesa i uvida u izborni materijal. GONG je prisustvovao i edukaciji izbornih povjerenstava i službenika DKP-a koje je organizirao DIP.

Međutim, teško se oteti dojmu da članovi DIP-a ipak nisu u potpunosti shvatili ulogu GONG-a kao neovisne udruge koja promatra izborni proces i o njemu izvješćuje javnost, te ulogu DIP-a kao neovisnog tijela zaduženog za provedbu izbora. Naime, premda obje institucije djeluju s ciljem podizanja povjerenja javnosti u izborni proces, GONG je dužan javnost izvješćivati o svim nepravilnostima koje su uočene te na njih reagirati. Namjera takvog postupanja nipošto nije umanjivanje povjerenja javnosti u izborni proces, već da se na taj način upozorava na probleme, posebno u onim dijelovima izbornog procesa koji i nisu toliko vidljivi javnosti, a kako bi se utjecalo na unaprjeđenje izbornog procesa. No, DIP je u nekoliko slučajeva saznanja GONG-a o nepravilnostima pokušao opravdavati ili umanjivati njihov značaj pred javnošću, umjesto da se i sam DIP pridruži s čvrstim i konkretnim osudama takvih nepravilnosti, čime bi povećao povjerenje u svoj rad i pokazao odlučnost u rješavanju svih eventualnih izbornih nepravilnosti te djelovao i preventivno. Nadalje, tijekom suradnje s DIP-om, stekli smo dojam da svi članovi DIP-a, nisu na jednak način shvatili svoju ulogu člana DIP-a, budući da su neki od njih bili vidno angažiraniji od drugih. Dodatno, koordinacija zadataka raznih institucija uključenih u provedbu izbora (Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija - MVPEI, Središnji državni ured za upravu i ostale) predstavlja izazov za DIP, s obzirom da je na ovim izborima u nekoliko navrata došlo do situacija kada ta koordinacija nije u potpunosti funkcionirala. Primjerice, MVPEI i DIP imali su 5 dana prije provedbe izbora različito tumačenje oko

načina izdavanja potvrda za glasovanje na izborni dan u BiH te su tek na pismeno inzistiranje GONG-a uskladili svoje stavove.

DIP bi također trebao pokazati odlučniji stav prema mogućim utjecajima političkih stranaka, kao i prema državnim institucijama uključenima u izbore, radi bolje usklađenosti i koordinacije tijekom provedbe izbora, ali i s ciljem izgradnje kapaciteta samog DIP-a.

S obzirom na uvjete rada, opseg posla, kratkoću rokova, novi sastav DIP-a i nove propise koji su se po prvi puta primjenjivali, zaključujemo da je DIP organizirao i proveo izbore na korektan i transparentan način. Pred DIP-om stoje brojni izazovi u narednom razdoblju u kojem bi se trebao etablirati kao neovisno, stručno i stabilno tijelo koje pokreće i provodi cjelokupnu izbornu reformu i podiže razinu povjerenja i participacije građana u izbornom procesu.

Izborna povjerenstva izbornih jedinica, gradska i općinska izborna povjerenstva i birački odbori

Izborna povjerenstva izbornih jedinica (IPIJ), gradska (GIP) i općinska (OIP) izborna povjerenstva i birački odbori imali su važnu ulogu u organizaciji i provedbi izbora. GONG je korektno surađivao s IPIJ-ima, GIP-ovim, OIP-ovima, kao i s većinom biračkih odbora. U rješavanju problema na nekim biračkim mjestima GONG je naišao na razumijevanje i pomoć od izbornih povjerenstava i većine biračkih odbora. No, neobjašnjivo je nekoliko situacija u kojima na nekolicini biračkih mjesta u Hrvatskoj nije bio dopušten pristup GONG-ovim promatračima iako su imali valjane akreditacije i iako se takav zakon provodi već 8 godina. Uspješnom suradnjom s nadležnim GIP-ovim i OIP-ima, sporni birački odbori dopustili su promatranje izbora, odnosno odlučili su se pridržavati zakona.

Uspješna suradnja s IPIJ-ima, GIP-ovim i OIP-ovima nastavljena je i nakon izbora kad je GONG od izbornih povjerenstava I, IV, VI i IX izborne jedinice zatražio i obavio uvid u izborni materijal s biračkih mjesta (*vidi Postizborne aktivnosti i analize GONG-a*).

Jedan od problema koji se javlja na svakim izborima je određivanje lokacija biračkih mjesta. Izborna povjerenstva izbornih jedinica ponovno su odredila preko stotinu neprimjerenih lokacija biračkih mjesta, pa su se tako biračka mjesta ponovo nalazila u privatnim kućama i ugostiteljskim objektima, a takvih je slučajeva bilo čak i u samom Zagrebu i drugim većim gradovima.

Rad biračkih odbora na sam izborni dan mogao bi se ocijeniti korektnim. Međutim, s obzirom na razlike u radu pojedinih biračkih odbora, ocjene se kreću u rasponu od nezadovoljavajućeg do odličnog. Primijećeno je da su se mnoga imenovanja članova biračkih odbora događala u zadnji trenutak, budući da većinu članova predlažu stranke. Zabilježeni su i slučajevi da se neki od imenovanih članova biračkih odbora nisu uopće pojavili na biračkim mjestima na izborni dan, kao i to da nisu imali Podsjetnike za rad biračkih odbora, niti su ih pročitali te da nisu aktivno sudjelovali u radu biračkog odbora. Prema izvještajima GONG-ovih promatrača, uočen je i angažman nekih stranačkih članova biračkih odbora na izborni dan u telefonskom pozivanju birača, koji prema popisu birača još nisu bili glasovali, da izađu na izbore. Navedeno neprofesionalno ponašanje predstavlja kršenje izborne šutnje, povredu slobode odlučivanja birača, kao i zloupotrebu osobnih podataka birača.

S obzirom na uočene probleme, sustav edukacije biračkih odbora je potrebno bolje osmisliti i urediti zakonom, a razinu educiranosti članova biračkih odbora potrebno je znatno povećati, budući da ona direktno utječe na zakonitu provedbu izbornog dana, ali i ophođenje prema biračima, posebice nacionalnim manjinama, nemoćnima i bolesnima te svima onima koji imaju problema u primjeni svog biračkog prava.

Središnji državni ured za upravu i uredi državne uprave

Središnji državni ured za upravu (SDU) svoj je posao obavio korektno, poštujući rokove, posebice u vezi izdavanja naputaka nižim uredima u vezi popisa birača i nadzora nad njihovim radom. Uloga SDU-a bila je posebno značajna s obzirom na provedbu novog Zakona o popisima birača koji se počeo provoditi tek ove godine.

Informiranje javnosti o popisima birača od strane SDU-a bilo je pravovremeno i u većem opsegu nego proteklih izbora. SDU je u cilju informiranja i edukacije birača tiskao letak o prethodnoj registraciji birača, a kroz medije obavještavao birače o mogućnosti provjere popisa birača i proceduri glasovanja izvan mjesta prebivališta.

GONG je upite i dojave građane u vezi popisa birača prosljeđivao SDU-u, čiji su djelatnici na njih pravovremeno odgovarali i rješavali probleme birača, posebice u vezi rada web stranice www.uprava.hr za provjeru u popisima birača, kao i za poteškoće u proceduri glasovanja izvan mjesta prebivališta, a koje su prouzročili neki needucirani službenici u uredima državne uprave.

Jedna od novosti novog Zakona o popisima birača je javnost popisa birača na način da svaki pravovaljani kandidat, tj. politička stranka, može dobiti popise birača s imenom i prezimenom te adresom birača. Ovaj vid javnosti popisa birača jedan je od mehanizama dodatne provjere popisa birača te važan element transparentnosti izbornog procesa. Zakon o popisima birača vrlo jasno navodi da se popisi birača mogu dobiti samo u svrhu provjere popisa birača, pri čemu se mora voditi računa o tajnosti osobnih podataka. Međutim, bilo je slučajeva da su se popisi birača koristili u svrhu izbornog marketinga. Uvođenje novih demokratskih mehanizama kao što je javnost popisa birača, podrazumijeva i edukaciju stranaka, kandidata i birača o namjeni i svrsi tih mehanizama. GONG je prije parlamentarnih izbora tražio očitovanje institucija (SDU-a, DIP-a i Agencije za zaštitu osobnih podataka) kako bi pojasnili svrhu javnosti popisa birača, no odgovore nismo dobili.

Dodatni izazov predstavljaju tzv. rezanci, tj. podaci koji se nalaze u popisu birača, a koji se svakom biraču šalju na kućnu adresu prije izbora kako bi birač provjerio jesu li navedeni podaci točni te ih ispravio ili dopunio ukoliko su netočni. GONG upozorava na zakonske nelogičnosti, odnosno koliziju, koja se tiče svrhe slanja *rezanaca*, a koju je potrebno riješiti. Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor propisuje da se *rezanci* šalju biračima najkasnije 8 dana prije dana održavanja izbora, no 8 dana prije izbora birači više ne mogu ispraviti i dopuniti podatke u popisima birača jer je rok za ispravak i dopunu, sukladno Zakonu o popisima birača, 14 dana prije izbora. Zakon o popisima birača, pak, propisuje da će se svim biračima u Republici Hrvatskoj dostaviti *rezanci* 14 dana prije izbora kako bi birači mogli ispraviti i dopuniti svoje podatke na vrijeme.

Nadalje, GONG je primio veliki broj poziva birača koji su primili *rezanac* s nepoznatim podatkom o nacionalnosti, a građani su dobivali na svoju adresu i znatan broj *rezanaca* za osobe koje su na njihovoj adresi prijavljene, a koje već dulje vrijeme ne prebivaju na toj adresi ili im vlasnici nikad nisu dali suglasnost za prijavu prebivališta na njihovoj adresi, što je zapravo problem tzv. fiktivnih prebivališta na koje je GONG i ranije upozoravao. Navedeno je odgovornost Ministarstva unutarnjih poslova koje se o ovim pitanjima tijekom izbora nije oglasilo, iako su Zakon o prebivalištu i boravištu građana (NN br. 53/91 i 11/00) i Pravilnik o obrascima evidencije prijave prebivališta i boravišta građana (NN br. 149/02) usko u vezi s navedenim problemima. Naime, Pravilnikom se više ne traži podatak o nacionalnosti prilikom prijave prebivališta, pa evidencija popisa birača bilježi podatak o nacionalnosti kao *nepoznato*. Drugim riječima, podatak o nacionalnosti, od stupanja na snagu Pravilnika 2002. godine, MUP više ne dostavlja uredima opće uprave, a oni ne uzimaju dotadašnji podatak o nacionalnosti kao kontinuitet za birače koji su postali punoljetni ili mijenjali prebivalište nakon 2002. godine već upisuju da je biraču nacionalnost nepoznata. Ovakva praksa direktno uzrokuje probleme pripadnicima nacionalnih manjina u ostvarivanju njihovih prava na izborni dan, a također vrijeđa i dio državljana hrvatske nacionalnosti koji ne shvaćaju zbog čega je došlo do promjene dotičnog podatka te je potrebno iznaći rješenje da se isti problem ne ponavlja na narednim izborima.

GONG je također u nekoliko navrata pozivao nadležne institucije da nakon izbora, a u sklopu sveobuhvatne izmjene izbornog zakonodavstva, izmijene i Zakon o prebivalištu kako bi se riješio problem fiktivnih prebivališta i u tom smislu pročistili podaci u popisima birača.

Provjera provođenja privremenog upisa u popis birača unutar Hrvatske

Sukladno Zakonu o popisima birača, birači koji su na izborni dan boravili izvan mjesta prebivališta imali su mogućnost privremenog upisa u popis birača u mjestu u kojem su boravili na izborni dan. Zbog procedure koja je zahtijevala obavljanje radnji u dva različita ureda za opću upravu u roku do 14 dana prije izbora, GONG je obavio provjeru poštuje li se propisana procedura pri privremenom upisu birača u popis birača prema mjestu boravka na izborni dan, te provjerio educiranost i

profesionalnost službenika nadležnih institucija, kao i dostupnost informacija o privremenom upisu građanima. Tijekom listopada provedena je telefonska provjera rada 21 ureda državne uprave (širom Hrvatske) prilikom koje su se GONG-ovi aktivisti predstavljali kao građani koji se informiraju o izborima („*mystery call*“ tehnika).

Prilikom pokušaja dobivanja informacija o privremenom ispisu/upisu, uočeni su sljedeći problemi:

- Neki uredi državne uprave nisu informirali birače o krajnjem roku za dovršenje procedure (npr. ured u Kninu), a nakon izričitog upita, uredi u Belom Manastiru i Pakracu dali su krive informacije o roku za privremeni upis.

- Neki uredi za opću upravu dali su krivu informaciju u vezi mogućnosti dostavljanja potvrde o upisu u popis birača. Naime, navedenu potvrdu moguće je podići osobno (u mjestu prebivališta) ili zatražiti da se ona pošalje poštom. Međutim, uredi u Delnicama, Vukovaru i Daruvaru zahtijevali su da birači dođu osobno po potvrdu.

Iako je većina ureda (11 od 21) davala točne i potpune informacije biračima, moguće je da je dio birača ostao uskraćen za svoje biračko pravo ili zbog protoka roka u kojem je bilo potrebno obaviti sve radnje da bi obavili privremeni upis ili zbog netočno objašnjene procedure od strane službenika u uredima državne uprave. Rezultate istraživanja GONG je uputio čelnicima SDU i javno ih objavio na svojim web stranicama.

Procedura privremenog upisa u popis birača pokazala se kompliciranom za birače, a nije logično da je procedura registracije za glasovanje u inozemstvu jednostavnija od privremenog upisa u popis birača unutar Republike Hrvatske. GONG je zaprimio i značajan broj reagiranja nezadovoljnih birača na rad ureda državne uprave koji nisu znali izdati, odnosno poslati potvrdu, dok nekima te potvrde nisu nikad pristigle. Štoviše, nastala je konfuzija dan prije isteka roka za predavanje potvrde jer su uredi za opću upravu različito tumačili mogućnost validnosti potvrde koja nije pristigla na dan isteka roka, a u situacijama kada je poštanski žig na pošiljci imao datum isteka roka. Središnji državni ured za upravu izdao je naputak kojim je određeno da se i takve pošiljke uzimaju u obzir, no nemoguće je procijeniti jesu li svi uredi državne uprave to i činili.

Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija te diplomatsko-konzularna predstavništva RH

Novim Zakonom o popisima birača, Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija (MVPEI) te diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske (DKP) dodijeljena je mnogo značajnija uloga u organizaciji izbora u inozemstvu. MVPEI i DKP-ovi bili su zaduženi za sudjelovanje u procesu prethodne registracije birača, za izdavanje potvrda za glasanje na izborni dan te za zaključivanje i ovjeru Popisa za glasovanje s biračkih mjesta nakon završenog glasovanja. Također, zadaća MVPEI-a i DKP-ova bila je informiranje i educiranje birača izvan Republike Hrvatske o mogućnosti prethodne registracije.

MVPEI je bio vrlo otvoren za suradnju s GONG-om, nastojeći ispuniti svoje nadležnosti što je moguće transparentnije i profesionalnije. Na nekoliko održanih sastanaka GONG je bio upoznat o tijeku edukacije DKP-ova o izbornim procedurama, održavanju konzularnih dana u cilju prethodne registracije birača, organiziranosti DKP-ova tijekom izbornih dana, tehničkoj opremljenosti, ljudskim resursima, itd. Međutim, potrebno je napomenuti da je MPVEI dugo vremena tražio načina kako tehnički i logistički organizirati izdavanje potvrda za glasovanje na izborni dan u inozemstvu, posebice u BiH zbog velikog povećanja broja biračkih mjesta, a sami uvjeti izdavanja potvrda su se značajno razlikovali po biračkim mjestima u inozemstvu.

Provjera provođenja prethodne registracije u inozemstvu

Birači koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, a na dan izbora zatekli su se u inozemstvu ili duže borave u inozemstvu, kao i oni birači koji su mijenjali prebivalište u inozemstvu ili su namjeravali glasovati u drugim mjestima u inozemstvu, mogli su se prethodno registrirati pri diplomatsko-konzularnom predstavništvu. Prethodna registracija mogla se obaviti putem telefona, telefaksa, elektronske pošte ili osobnim dolaskom u DKP-ove do 14 dana prije izbora. GONG je obavio provjeru poštuje li se propisana procedura prilikom prethodne registracije te provjerio educiranost i profesionalnost službenika DKP-a, kao i dostupnost informacija o prethodnoj registraciji građanima.

Tijekom listopada provedena je telefonska provjera rada 9 različitih DKP-a, prilikom koje su se GONG-ovi aktivisti predstavljali kao građani koji se informiraju o izborima („*mystery call*“ tehnika).

Provjerom je bilo obuhvaćeno 9 DKP-a: Tel Aviv (Izrael), (Beograd) Srbija, London (Velika Britanija), Beč (Austrija), Novi Travnik i Mostar (Bosna i Hercegovina), Bern (Švicarska), Haag (Nizozemska) i Washington (SAD). Ukupno je 21 birač sudjelovao u provjeri, a u prosjeku su trebali kontaktirati DKP-e više od 2 puta kako bi se prethodno registrirali. Procedura je uglavnom poštivana.

U svim zemljama gdje se provodila provjera, birači su se mogli registrirati putem telefona, elektronske pošte ili putem telefaksa, osim u DKP-u u Beogradu gdje se samo jedan birač od njih 5 uspio registrirati putem telefona, a ostali su morali doći osobno, dok se u Novom Travniku u BiH nitko nije javljao na telefon i nakon nekoliko pokušaja. Također, birači su se u nekim zemljama mogli prethodno registrirati osobnim dolaskom i tijekom redovnih tzv. konzularnih dana, primjerice u Austriji u Salzburgu i Linzu, u Njemačkoj u Freiburgu i Mannheimu, u Bosni i Hercegovini u Novom Travniku, Usori i Odžaku (www.mvpei.hr). Međutim, jedino su u Bosni i Hercegovini zabilježeni dodatni konzularni dani (Grude, Široki Brijeg, Neum) s obzirom na veći broj birača, iako oni nisu bili službeno objavljeni na web stranicama Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija. U Srbiji, gdje se također nalazio veći broj birača, konzularni dani nisu održavani.

Nadalje, DKP-ovi su bili dužni informirati birače o mogućnosti prethodne registracije. Pregledom web stranica DKP-ova navedenih država, a i šire, utvrđeno je kako su svi DKP-ovi koji imaju web stranice objavili informacije o registraciji. DKP u Haagu je najranije objavio informacije o registraciji, već 21. svibnja, a DKP u Beogradu najkasnije, 23. listopada. Educiranost i profesionalnost službenika MVPEI-a bila je zadovoljavajuća, osim DKP-ova u Beogradu i Washingtonu, koji nisu davali točne i potpune informacije.

Gradski ured za opću upravu Grada Zagreba u nekoliko je navrata skupno educirao službenike DKP-ova. Edukaciju/savjetovanje organiziralo je Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija. Na jednoj od edukacija u Munchenu bila je prisutna predstavnica HDZ-a, dok predstavnici ostalih stranaka nisu bili prisutni, niti su bili pozvani na edukaciju, budući da je ista bila organizirana u svrhu edukacije službenika MVPEI-a, a ne stranačkih predstavnika. Iz tog razloga je GONG i osudio ovakvo postupanje na jednoj od konferencija za novinare organiziranoj tijekom kampanje.

Pored sustavne edukacije biračkih odbora, edukacija osoblja u DKP-ovima nije ništa manje važna. U tu svrhu potrebna je bolja suradnja i usklađenost državnih institucija koje trebaju provoditi edukacije djelatnika DKP-ova.

Etičko povjerenstvo

Državno izborno povjerenstvo 27. listopada svim je parlamentarnim političkim strankama uputilo pismo kojim ih je podsjetilo da, u skladu s člankom 91. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor imaju mogućnost Ustavnome sudu predložiti članove Etičkog povjerenstva. Na temelju tih prijedloga Ustavni sud imenovao je članove Etičkog povjerenstva iz reda istaknutih javnih osoba koje nisu bile kandidati na izborima i nisu članovi ni jedne političke stranke. Etičko povjerenstvo je 5. studenoga 2007. godine održalo svoju prvu sjednicu na kojoj je utvrdilo način rada i tekst etičkog kodeksa. Također, Povjerenstvo je izrazilo nezadovoljstvo u vezi prekasnog imenovanja članova Povjerenstva, što je onemogućilo poštivanje zakonskog roka pri objavi Izbornog etičkog kodeksa, kao i pravovremeno upoznavanje stranaka – sudionika u izborima, nositelja neovisnih lista i nevladinih udruga s načinom rada Povjerenstva, te načinom njegova izvješćivanja o ponašanjima za koje ono smatra da predstavljaju povrede Izbornog etičkog kodeksa.

Etičko povjerenstvo nema mogućnosti izricanja sankcija, a tijekom svog mandata, objavilo je 5 priopćenja nakon održanih sjednica na kojima je raspravljalo i donosilo zaključke na temelju podnesene ukupno 23 prijave i obavijesti stranaka, kandidata i medija, mahom o sadržaju promidžbenih materijala. Povjerenstvo je trebalo djelovati na promicanju i ostvarivanju etičkih i demokratskih načela u izborima, no neke od odluka Povjerenstva u javnosti su izazivale sumnju u nepristranost Povjerenstva te se čak propitivalo i jesu li one same u skladu s Izbornim etičkim kodeksom kao što su, primjerice, odluke o HSP-ovom spotu Riva, plaćenom oglasu NK Dinama, promatranju izbora od strane udruge Elekta i dr.

IZBORNA KAMPANJA I MEDIJI

Kandidature

Rok za predaju kandidacijskih lista i kandidatura za izbor zastupnika u Hrvatski sabor istekao je 31. listopada, a Državno izborno povjerenstvo zaprimilo je u 251 kandidacijsku listu i 71 kandidaturu za zastupnike nacionalnih manjina. Od I. do XI. izborne jedinice zaprimljena je 251 kandidatura, a podnijelo ih je 55 političkih stranaka te 16 neovisnih predlagatelja. Političke su stranke svoje kandidacijske liste u 189 slučajeva predale samostalno, a bilo je 46 koalicijskih lista. U XII. izbornoj jedinici u kojoj se biralo osam zastupnika nacionalnih manjina, podnesena je 71 kandidatura. Za tri zastupnika srpske nacionalne manjine istaknuto je 20 kandidata; za jednog zastupnika mađarske nacionalne manjine zaprimljeno je 5 kandidatura, za zastupnika talijanske nacionalne manjine 3, češke i slovačke 9. Za izbor zastupnika austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine podnesene su 22 kandidature, a za mandat jednog zastupnika albanske, bošnjačke, crnogorske, makedonske i slovenske nacionalne manjine podneseno je 12 kandidatura.

Ukupno je kandidirano 3.585 kandidata, od toga 2.512 muškaraca (70,07%) i 1.073 žene (29,93%). Prosjek starosti kandidata je 43,41 godina (muškarci 44,70; žene 40,40 godina). Najmlađi kandidat rođen je 1989. godine, isto kao i najmlađa kandidatkinja; najstariji kandidat rođen je 1924. godine, a najstarija kandidatkinja 1918.

Mediji

Obaveze medija propisane su izbornim zakonom te, pred raspisivanje izbora izmijenjenim, Pravilima o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe.

Mediji su pratili kampanju i informirali o izbornim skupovima i događanjima, a političkim strankama, neovisnim listama i kandidatima omogućeno je da u propisanom vremenu (10 minuta na HTV-u i 5 minuta na komercijalnim TV i radio postajama) iznesu osnove svojih programa. Također, u poslijepodnevnim posebnim emisijama HTV-a emitirana su sučeljavanja po izbornim jedinicama.

Mediji su na ovim izborima, izlazeći iz okvira zakona, po prvi puta organizirali sučeljavanja o određenim aktualnim temama između najjačih parlamentarnih stranaka.

Iako su mediji ispunili propisane zakonske obaveze, ovakva Pravila, kao i same zakonske odredbe, ne omogućavaju biračima informiran izbor i pravo na informaciju od strane relevantnih stranaka i kandidata. I na ovim izborima dogodila se kakofonija predstavljanja brojnih programa i lista, kao i niz istih pitanja koja su onemogućavala daljnje propitivanje posebnosti pojedinih programa. Takva je kampanja biračima zamorna i dosadna te ignorira suštinu kampanje – pravo birača na informiran izbor.

Osim toga, mediji su se, pored skandala i međusobnih stranačkih optuživanja, najviše bavili anketama i procjenama rezultata, a što je kulminiralo izborne večeri. Dok su mediji tijekom predizborne kampanje dali prostora izbornom procesu, izvrsno surađujući s institucijama za provedbu izbora i nevladinim udrugama, čime su doprinijeli edukaciji i informiranju javnosti, na sam izborni dan i izbornu večer, televizije, posebice HTV, satima su analizirali samo ankete i rezultate te ignorirali izborni proces. Upravo su izlazne ankete, odnosno „exit poll“ rezultati izazvali veliku zbnjenost građana, budući da mediji, posebice HTV, nisu na adekvatan i razumljiv način gledatelje educirali i informirali o ovoj, za hrvatske prilike, novoj metodi, a očito je nisu razumjeli ni sami mediji. Naime, pretvaranjem prilično točnih dobivenih postotaka glasova stranaka u mandate, a d'Hondtova metoda je vrlo osjetljiva i na male razlike u postocima, nastale su greške u procjeni izbornog pobjednika, što je izazvalo veliku zbnjenost opće i stranačke javnosti. Takve situacije ne idu u prilog podizanju političke kulture građana ni njihovog povjerenja u izborni proces, a mogu dovesti u sumnju i službene rezultate.

U Hrvatsku je posljednjih godina prisutan trend „infotainment“, pa ozbiljne teme obrađene i predstavljene na sustavan i vjerodostojan način imaju sve manje mjesta u medijima, no od javne

televizije očekuje se da izborni proces obradi sa svih aspekata, da na javnost djeluje informativno i edukativno te da bude vjerodostojna i jasna, što na ovim izborima nije bio slučaj.

Osim što je potrebno riješiti novom regulativom način praćenja predizbornih kampanja u medijima, također je potrebno regulirati i provođenje istraživanja javnog mnijenja u vrijeme kampanje, odnosno njihovo odgovorno interpretiranje.

Izborna kampanja

Izborna kampanja započela je 3. studenoga, a završila je 23. studenoga u ponoć. Tijekom izborne kampanje nije bilo ozbiljnijih incidenata, izuzev događaja u Donjim Kukuruzarima kada su dvojica mladića privedena u policijsku stanicu jer su se navodno nedolično ponašali stojeći na autobusnoj stanici, u neposrednoj blizini održavanja predizbornog skupa HDZ-a. MUP i Državno odvjetništvo, kao i Misija OEES-a u Hrvatskoj upoznati su s navedenim incidentom o kojem postoji i MP3 audio zapis koji je snimio jedan od mladića i koji je dostavljen medijima i GONG-u.

Komentari Predsjednika Republike s indirektnim porukama biračima, kao i poruke koje su biračima javno pristizale iz Katoličke crkve, izazvale su pažnju javnosti, stranaka i medija te su uglavnom negativno prihvaćene, budući da bi obje institucije tijekom izbora trebale zauzeti nadstranački stav.

Kako je na ovim izborima GONG, u suradnji sa studentima s kolegija „Politički marketing“ 4. godine Fakulteta političkih znanosti, provodio projekt analize informativnosti političkih poruka parlamentarnih stranaka na nacionalnoj razini tijekom predizborne kampanje, u mogućnosti smo kampanju ocijeniti na temelju konkretnih podataka.

Analizirane su predizborne kampanje HDZ-a, SDP-a, HNS-a, koalicije HSS-HSLS-PGS, HSU-a i HSP-a putem plakata i spotova te kroz zastupljenost i pojavljivanje spomenutih stranaka u objavljenim novinskim člancima u 4 dnevna lista. Detaljne analize kampanja tih stranaka, po tjednima, objavljene su na web stranicama GONG-a.

Općenito se može zaključiti kako su se na dnevnom redu stranačkih kampanja našla međusobna optuživanja stranaka, angažman sportaša, uporaba nacionalnih simbola, stranih državnika i sl., a ključno pitanje kampanje postalo je pitanje biračkog prava hrvatske dijaspore. Ekonomska i gospodarska pitanja nisu se uspjela probiti na glavni dnevni red kampanje te birači nisu bili adekvatno informirani o ključnim aspektima programa političkih stranaka u vezi glavnih problema društva. Tome je svakako doprinijelo i ponašanje HTV-a koji je sučeljavanja o temama poput korupcije i gospodarstva emitirao u 23 sata petkom navečer. Također, ukidanje emisije „Otvoreno“ tijekom predizborne kampanje, kao mjesta rasprave o bitnim društvenim temama na javnoj televiziji, odmoglo je informiranosti građana o tekućim događanjima i problemima.

Iako cilj ove analize nije bio utvrditi količinu zakupljenog oglasnog prostora (televizijskog, novinskog, oglasna mjesta), ipak je moguće tvrditi kako je tijekom kampanje vladajuća stranka HDZ dominirala oglasnim i medijskim prostorom. HDZ je tako u tri tjedna kampanje plasirao ukupno 19 spotova i *remindera*, u usporedbi s, recimo, 7 spotova SDP-a, 6 spotova i *remindera* Koalicije HSS-HSLS-PGS, 2 spota HSU-a, 2 spota HSP-a i 18 spotova HNS-a koji su, međutim, bili vrlo kratki i produkcijski sasvim jednostavni. Nadalje, broj članaka u kojima se govori o HDZ-u, ili se on spominje, daleko premašuje broj članaka o ostalim strankama (202 članka o HDZ-u, 154 o SDP-u, 66 o HSP-u, 68 o Koaliciji itd.). To se, dakako, ne može pripisati samo uređivačkoj politici, već i aktivnostima stranke te činjenici da je HDZ činio tehničku Vladu koja je morala funkcionirati bez obzira na izbornu groznicu.

U načelu je 1/3 poruka dviju najvećih stranaka – HDZ-a i SDP-a – poslanih putem medija u tri tjedna kampanje, bila negativna. Tematski najjasniju kampanju, izuzme li se pitanje biračkog prava dijaspore, imala je Koalicija HSS-HSLS-PGS koja je kampanju uspjela fokusirati na pitanja ZERP-a, mirovina, razvoja sela i decentralizacije.

Kampanja je ukazala na hitnu potrebu reguliranja predizbornih kampanja na način da budu obuhvaćeni sljedeći elementi: a) financiranje, kontrola i limit potrošnje novca u kampanji, b) format izborne (pogotovo televizijske) promidžbe i c) sadržaj plaćenih političkih oglasa. Također, ukazala se i potreba redefiniranja načina predstavljanja političkih stranaka u hrvatskim medijima, pogotovo na javnoj televiziji.

Financiranje izborne kampanje

Bez transparentnog financiranja predizbornih kampanja nema transparentnog izbornog procesa. S obzirom da je financiranje izbornih kampanja u hrvatskom zakonodavstvu neadekvatno riješeno, a u želji da se, unatoč tome, osigura transparentnost financiranja izbornih kampanja, GONG i Transparency International Hrvatska (TIH) 29. listopada 2007. pozvali su sve političke stranke, nezavisne liste i kandidate za zastupnike nacionalnih manjina da:

- do početka službene kampanje, 3. 11., sukladno izbornom zakonu javno objave iznose koje namjeravaju potrošiti u kampanji;
- do 20. 11. javno objave preliminarne izvještaje o visini i izvorima sredstava za kampanju te imena donatora;
- do 30 dana nakon dana izbora javno objave finalne izvještaje o visini i izvorima sredstava za kampanju te imena donatora.

GONG i TIH su izradili ogledne primjerke obrazaca za financijsko izvještavanje i objavili ih na svojim web stranicama te ih ponudili strankama, listama i kandidatima za slobodnu upotrebu.

Sve vodeće stranke u sljedećih su nekoliko dana iznijele svoje procjene troškova kampanja: HDZ - 19,5 milijuna kuna, SDP - 15,8 milijuna kuna, HNS - 9 milijuna kuna, HSS – HSLS – PGS - 8 milijuna kuna, HSP - 7 do 8 milijuna kuna, HSU - 2,5 milijuna kuna.

GONG i TIH su pratili količinu oglašavanja putem agencije Promocija Plus koja je bilježila količinu i trajanje TV i radio spotova na svim nacionalnim i nekolicini lokalnih TV i radio postaja te oglašavanje na vodećim nacionalnim portalima, tiskanim medijima te vanjsko oglašavanje po Hrvatskoj. Kako su svi mediji bili dužni javno objaviti cjenike za predizbornu kampanju, izračun je bio jednostavan. Nekoliko dana prije izbora, 21.11., održana je konferencija za novinare na kojoj su GONG i TIH iznijeli agencijski izračun utroška oglašavanja u predizbornoj kampanji za prva tjedna te ponovo pozvali političke stranke i kandidate na objavu preliminarne izvještaja o visini i izvorima sredstava za kampanju te imena donatora prije samog izbornog dana. Novinari su upoznati s podacima koji troškovi nisu ušli u kalkulaciju (oko 50% ukupnih troškova), a potom su sami novinari tražili stranke za komentar tih izračuna te su stranke potvrdile kako je okviran izračun točan.

Do dana izbora, izvještaje s troškovima, iznosima i izvorima objavili su na svojim web stranicama:

- HNS (www.hns.hr) - objavljeni izvještaj uključuje i imena donatora
- SDP (www.sdp.hr) - objavljeni izvještaj uključuje i imena donatora
- DC (www.demokratski-centar.hr) - objavljeni izvještaj uključuje i imena donatora
- HDZ (www.hdz.hr) – naknadno su objavljena i imena donatora
- HSU (www.hsu.hr).

Nositelj nezavisne liste Slaven Letica dostavio je GONG-u izvještaj s imenima donatora i iznosima donacija, no ne i troškovima kampanje. Navedene stranke i kandidat ranije su objavili i plan prihoda i rashoda.

Samo plan prihoda i rashoda, do dana izbora, objavili su:

- HSS-HSLS (www.hsls.hr)
- Istarski demokratski sabor (www.ids-ddi.com)
- Hrvatska stranka prava (www.hsp.hr)
- Međimurski demokratski savez (www.m-d-s.hr)
- HDSSB (www.hdssb.hr)
- Samostalna demokratska srpska stranka (poslano faxom GONG-u)
- - Zdenka Čuhnil (poslano faxom GONG-u)
- SDA Hrvatske (poslano faxom GONG-u).

Parlamentarna stranka koje nije objavila nikakve podatke na svojim web stranicama je PGS.

U prosincu, točnije 11.12., GONG i TIH predstavili su konačne procjene troškova oglašavanja u kampanji koji čine oko 50% ukupnih troškova kampanje. Da bi se dobio iznos ukupnih stvarnih troškova kampanje, troškovima oglašavanja treba pribrojiti ostale troškove kampanje, ali i PDV, kao i troškove nastale izvan granica RH. Analiza je pokazala veliko odstupanje u troškovima koje je najavio HDZ, odnosno da su procijenjeni troškovi HDZ-a gotovo 3 puta veći od procjena objavljenih uoči izbora.

Dodatno, GONG je pratio transparentnost i zakonitost financiranja kampanja reagirajući na dojavljene ili u medijima objavljene nepravilnosti.

Primjerice, iako se korištenje uredskih prostorija i sredstava državne uprave, gradova, općina i županija te javnih poduzeća u kojima tijela javne vlasti imaju većinski udio u kampanji smatra zloupotrebom javnih resursa, mediji su zabilježili nekoliko takvih slučajeva. Također, zabrinjava korištenje prostora Hrvatskih pošta u svrhu stranačke promidžbe nekoliko stranaka, premda je navedenu promidžbu platila i organizirala marketinška agencija koja je zakupila oglasne prostore unutar Hrvatskih pošta.

GONG je od državne tvrtke Hrvatske šume zatražio preslike računa i cjenik usluga prijevoza s obzirom na činjenicu da su Hrvatske šume sudjelovale u izbornoj kampanji HDZ-a prevozeći članove i simpatizere stranke na skup HDZ-a u Jastrebarskom. GONG je primio zatraženu dokumentaciju te je utvrđeno da Hrvatske šume i inače obavljaju usluge prijevoza po utvrđenom cjeniku.

Tijekom izborne kampanje glasnogovornik Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva bio je angažiran kao glasnogovornik HDZ-ove kampanje. Stoga je GONG tražio očitovanje Ministarstva o radnom statusu glasnogovornika. Utvrđeno je kako je glasnogovornik za vrijeme izborne kampanje koristio godišnji odmor.

Iako nisu u direktnoj vezi s financiranjem kampanje, pažnju javnosti izazvali su i podaci o tome kako je Vlada na zatvorenim sjednicama Vlade u nekoliko mjeseci prije izbora Katoličkoj crkvi dala dodatnih 71 milijun kuna, o čemu nikakve odluke i podaci nisu objavljeni javno. Takvo netransparentno postupanje Vlade prilikom dodjele proračunskih sredstava dodatno je izazvalo sumnju u motive Vlade, kao i u motive predizbornih izjava koje su dolazile iz redova Crkve.

KRŠENJE IZBORNE ŠUTNJE

Tijekom 24. i 25. studenoga, GONG je zabilježio brojna kršenja izborne šutnje širom Hrvatske, o čemu je oba dana priopćenjem izvijestio javnost.

Dan prije izbora obilježile su sms poruke koje je građanima mahom slao HDZ, ali i SDP, HSS-HSLS, HSP. Toga su dana širom Hrvatske distribuirani i promidžbeni materijali, uglavnom po poštanskim sandučićima, direktnom distribucijom i poštom. Također, u poštama širom Hrvatske cijeloga su dana emitirani promidžbeni spotovi HDZ-a te koalicije HSS-HSLS-a. Iako su mnoge stranke bile aktivne u kršenju izborne šutnje, prema zaprimljenim dojavama, najaktivniji su bili HDZ i HNS.

I tijekom samog izbornog dana građani su javljali o sms porukama koje su im stizale mahom od strane HDZ-a, ali i SDP-a i DC-a. Plakatiranje i dijeljenje promidžbenih materijala obavljali su uglavnom aktivisti HDZ-a, ali i SDP-a te HSU-a. Zabilježeno je agitiranje HNS-ovih aktivista ispred jednog biračkog mjesta, te po kućama od strane HDZ-a, a Osijekom (u kojemu su se održavali i lokalni izbori) kružio je kombi koji je pozivao građane na koncert čiji je naziv ujedno i slogan HDSSB-a.

Izbornu šutnju kršili su i mediji. Promatrači su dojavili da je predizborna šutnja kršena u BiH dan prije i na prvi izborni dan od strane hrvatskih medija u svojim izdanjima za inozemstvo i to Slobodna Dalmacija i Večernji list. Iz Hrvatske, najviše pritužbi o kršenju izborne šutnje stiglo je na račun portala Indeks.hr (na filmić koji implicitno poziva na glasovanje za „treću“ opciju, te vijest o HNS-u) i HTV-a zbog emitiranja koncerta M. Škore koji je bio kandidat HDZ-a. Na izborni dan zabilježeno je gostovanje ministra poljoprivrede Petra Čobankovića na Narodnom radiju.

TIJEK IZBORA

Izbore za zastupnike u Hrvatski sabor promatralo je ukupno **1500 promatrača**, od čega **117 njih u inozemstvu**, od kojih je **83 stalnih na biračkim mjestima** u BiH (60) i Srbiji (10) te još 13 u drugim

zemljama: Australija (1), SAD (4), Njemačka (2), Belgija (1), Švicarska (1), Nizozemska (2), Švedska (1) i Francuska (1).

Dodatno, do 19.00 sati, **65 mobilnih ekipa u Hrvatskoj** posjetilo je 725 biračkih mjesta, a **17 mobilnih ekipa u BiH** 206 biračkih mjesta (odnosno, mnoga po više puta).

GONG svoja opažanja o izbornom danu temelji na dojavama promatrača o nepravilnostima, izvještajima mobilnih promatračkih ekipa, na neanonimnim dojavama građana te na postizbornoj analizi obrazaca za izvještavanje promatrača.

IZBORNI DAN U HRVATSKOJ

Opća ocjena

Tijek izbornog dana na većini biračkih mjesta u Hrvatskoj protekao je u tolerantnoj i demokratskoj atmosferi. Međutim, veliki broj pripadnika nacionalnih manjina kontaktirao je GONG, ali i promatrači GONG-a dojavljivali su o frustriranosti birača pripadnika nacionalnih manjina izazvanoj procedurom glasovanja na biračkim mjestima, a neki birački odbori kršili su Kazneni zakon uskratim pravu glasa pripadnicima nacionalnih manjina za glasovanje za opće liste. Birači u Hrvatskoj općenito su pokazali razumijevanje izbornog procesa. Profesionalizam biračkih odbora kretao se od lošeg do odličnog. Suradnja GONG-a s biračkim odborima, izbornim povjerenstvima i DIP-om bila je vrlo dobra, iako je zabilježen određen broj biračkih mjesta na kojima birački odbori nisu surađivali s promatračima GONG-a.

Problemi promatrača GONG-a

Promatračima GONG-a nije dozvoljen ulazak na biračka mjesta 14, Slakovec (Nedelišće) i 62, Travno, Zagreb, a tek nakon intervencije GIP-a, omogućeno im je promatranje na tim mjestima. Na biračkom mjestu 37, u centru Zagreba, predsjednica biračkog odbora, suprotno pravilima, nije željela potpisati primjedbu promatrača GONG-a, niti komunicirati s njim. Ispred biračkog mjestu 3 u Čaglinu (Ruševo), nekoliko pripitih građana vrijeđalo je i prijetilo promatračicama GONG-a, zbog čega je pozvana i policija. Na biračkom mjestu 46, Šibenik-Boraja, mobilna ekipa GONG-a zatekla je promatrača bez akreditacije ili Odluke o imenovanju koji se biračkom odboru predstavio kao promatrač GONG-a, a mobilnoj ekipi GONG-a kao promatrač Elekte.

Kršenja izborne procedure koja su dojavili promatrači

Na biračkom mjestu 7 u Osijeku, član biračkog odbora biračica je pokušao uskratiti pravo glasa, a nakon inzistiranja biračice, pronađena je njeno ime na popisu birača nacionalnih manjina te je glasovala.

Na biračkom mjestu 22 u Šibeniku, biraču je izdan glasački listić iako nije bio u popisu birača i on je glasovao.

Na biračkom mjestu 14 u Varaždinu nije se dopuštalo glasovanje biračima s nevažećim dokumentima, suprotno preporuci DIP-a.

Na biračkim mjestima 1 u Donjem Ladanju, 5 u Vidovcu i 1 u Prelog-Cirkovljanima zabilježeno je glasovanje birača bez identifikacijskih dokumenata.

Po jedan birač je već bio zaokružen kad je došao glasovati na biračkim mjestima br. 27. u Zagrebu, 11 u Varaždinu te 2 u Korenici.

Obiteljsko glasovanje zabilježeno je na biračkom mjestu 59 u Samoboru, a na biračkom mjestu 4 u Biogradu glasovanje je prekinuto dok je birački odbor nastojao spriječiti birača da u kutiju ubaci više listića (za obitelj), u čemu je konačno i spriječen te se glasovanje nastavilo.

Član biračkog odbora na biračkom mjestu 194 u Zagrebu–Knežija izjavio je promatraču da je jedan birač dobio 4 listića te da se birački odbor posvađao, nakon čega je GONG o tome obavijestio GIP.

Na biračkom mjestu 125 u Zagrebu, birački odbor izdao je 3 glasačka listića više na osnovu "rezanaca", iako dotični birači nisu bili u popisu birača.

Na biračkom mjestu 23 u Bolu, biraču koji je došao sa žutom potvrdom izdan je listić, a birački odbor opravdao se da im je takvu uputu dalo nadležno izborno povjerenstvo, iako je, prema propisu, birač potvrdu trebao predati do 10.11. uredu državne uprave te glasati na posebnom biračkom mjestu.

Birački odbori na području općina Virje, Koprivnički Bregi, Kalinovac i Novigrad Podravski nisu zaprimili sav izborni materijal, odnosno nedostajale su im naljepnice i paravani, a promatrači iz Slavonije javljali su da birački odbori nisu zaprimili dovoljan broj kopija zapisnika te da im birački odbori neće moći izdati kopije zapisnika.

Na brojnim biračkim mjestima listići nisu bili pravilno okrenuti u lepezu, suprotno preporuci DIP-a.

Jedan glasački listić više u glasačkim kutijama promatrači su dojavili s biračkih mjesta 7 u Svetom Ivanu Žabno, 75 u Zagrebu i 1 u Negoslavcima.

Ostalo

S biračkog mjesta 5 u Kaštel Gomilici dojavljeno je o 15-ak slučajeva birača koji se nisu nalazili u popisu birača, iako su *rezance* dobili na vrijeme te ih pokazali predsjedniku biračkog odbora, pa su ti birači upućeni po potvrde.

Incident koji je tijekom izbornog dana medijima prijavila udruga Elekta s biračkog mjesta 16 u Ličkom Osiku nije se dogodio na biračkom mjestu već je utvrđeno kako je do gužve došlo u Caffe baru "Tony", 500 m udaljenom od biračkog mjesta i to zato jer je jedan birač napao SDP-ovog člana biračkog odbora tvrdeći da je ovaj noć uoči izbora po Ličkom Osiku distribuirao SDP-ove letke. GIP nije dobio nikakve dojave o incidentu na ili u blizini biračkog mjesta, kao ni gospićki MUP koji nam je potvrdio da je jedina intervencija bila u imenovanom kafiću.

Dojave građana

Građani su dojavljivali veliki broj problema u vezi glasovanja nacionalnih manjina.

Birački odbori na biračkim mjestima 2 u Đevrskama (Kistanje), 3 u Skradinu (Sladići) i 257 u Markuševcu, nisu upozoravali birače na mogućnost da mogu glasovati ili za manjinske ili liste izborne jedinice. Na biračkom mjestu 32 u Gružu-Dubrovnik, biračica koja je na popisu birača upisana kao pripadnica nacionalne manjine, predsjednik biračkog odbora nije dozvolio da glasuje za listu izborne jedinice, iako je ona to izričito tražila. Na biračkom mjestu 108 u Tenji i na biračkom mjestu 1 u Velikoj Gorici po jedan, a na biračkom mjestu 18 u Glini četiri birača, nisu mogla glasovati za opću listu izborne jedinice, već su morali glasovati za manjinsku listu. Biraču u Velikoj Gorici je objašnjenje dala zamjenica predsjednice odbora, rekavši da se to na ovim izborima ne može. Na biračkom mjestu 23 u Botincu-Zagreb biračica je bila izložena neugodnosti od strane drugog birača stoga što je biračica pripadnica nacionalne manjine.

Biračko mjesto 3 u Rogoznici otvoreno je sa zakašnjenjem, iza 7.15 sati.

Na biračkom mjestu 15 u Zagrebu birački odbor dopustio je glasovanje na temelju domovnice, bez dodatnog identifikacijskog dokumenta.

Na biračkom mjestu 14 u Križevcu, časna sestra dovela je 4 starije štićenice iz doma u blizini i nakon što su dobile listiće, glasovala je umjesto njih. Na biračkom mjestu 109 u Zagrebu-Kozjak, birač je glasovao za sebe i ženu.

Na biračkom mjestu 22 u Čakovcu, predsjednik biračkog odbora nagovarao je birače da glasuju za HDZ.

Na biračkim mjestima 222 u Zagrebu i 3 u Kaštelu, po jedan birač je bio zaokružen kad je došao na biračko mjesto, a birački odbori dopustili su im glasovanje pod drugim imenom. I na biračkim mjestima

94 u Zagrebu te 17 u Zadru, birač je već bio zaokružen u popisu birača kad je došao na biračko mjesto.

Na biračkom mjestu 2 u Puntinovcima nedostajalo je glasačkih listića za opću listu izborne jedinice koji su nakon određenog vremena dostavljeni iz izbornog povjerenstva, međutim, određen broj birača nije mogao glasovati.

Na biračkom mjestu 188 u Zagrebu – Gredice, biračima je dozvoljeno glasovanje bez identifikacijskih dokumenata, a na biračkom mjestu 135 u Zagrebu, nepokretnoj osobi birački odbor je donio listić i kovertu, no tražili su da se birač potpiše na kovertu kako bi znali tko je glasovao, što je birač odbio te nije glasovao.

Birački odbor u Veprincu, Tumpići 1 zaokruživao je imena birača u izvratku iz popisa birača grafitnom olovkom.

Neki birački odbori nisu izlazili u susret bolesnim i nemoćnim osobama da glasuju kod kuće (dojave iz Slunja, Karlovca, Zadra...).

Brod Liburnija, kompanija Jadrolinija dojavila je da nisu dobili glasačke kutije te nisu uopće glasovali.

Birač s biračkog mjesta 16 u Netretiću dojavio je o članu biračkog odbora koji je nepozvan došao k njemu u kuću i nagovarao njega i ženu da glasuju za HDZ. Građanin je dojavio o slučaju s biračkog mjesta 7 u Sunji gdje je starijoj osobi bez poziva prijepodne došao kandidat HDZ-a, uzeo osobnu iskaznicu rekavši kako će popodne doći policajac s listićem te da mora zaokružiti broj 8 (HDZ), a potom su nakon 17 sati došla su dva člana biračkog odbora, donijela osobnu iskaznicu i listić te je starija osoba glasovala.

Također, GONG je zaprimio mnogo anonimnih pritužbi birača pripadnika nacionalnih manjina koji su se osjećali poniženo zbog načina na koji su članovi biračkih odbora postupali prema njima ili im nije ponuđena mogućnost glasovanja za opće liste, a nekima je čak uskraćena.

U GONG je pristiglo na stotine upita oko lokacije biračkih mjesta, upita oko glasovanja nacionalnih manjina, glasovanja bolesnih i nemoćnih, oko kršenja izborne šutnje i sl. Omogućavanje glasovanja bolesnim osobama u bolnicama i starijim osobama u staračkim domovima ponovno se pokazalo nužnim jer je, kao i na svim prošlim izborima, GONG primio veliki broj poziva nezadovoljnih birača koji su predlagali da se što prije pronađe rješenje za ostvarivanje biračkog prava navedenih kategorija birača.

IZBORNI DANI U INOZEMSTVU

Na većini promatranih biračkih mjesta izbori su protekli bez većih kršenja izborne procedure, u tolerantnoj i demokratskoj atmosferi. Međutim, određeni broj birača u inozemstvu, a posebice u BiH, ostao je zaknut u ostvarivanju svog biračkog prava iz razloga što se birači nisu prethodno registrirali za glasovanje u inozemstvu. Također, manji dio birača u BiH koji je imao pravo na biračkom mjestu zatražiti potvrdu za glasovanje istu nije dobio zbog sporosti u postupanju te tehničkih poteškoća.

Na biračkim mjestima diljem BiH zamijećene su gužve tijekom drugog izbornog dana. Unatoč tome, većina biračkih mjesta zatvorena je na vrijeme. Također, proces pečaćenja glasačkih kutija i materijala na biračkim mjestima tijekom oba dana prošao je uredno i bez poteškoća.

Međutim, na manjem broju biračkih mjesta brojanje glasova uslijedilo je netom po zatvaranju istih. Naime, na biračkim su se mjestima pojavili problemi s biračima kojima potvrde za glasovanje nisu izdane na vrijeme, stoga se opravdano postavilo pitanje radi li se o uskrati biračkog prava. Slijedom navedenog, DIP je, putem DKP-ova, izdao naputak kojim je zatražio obustavu postupka brojanja glasova. Isti naputak nije prosljeđen svim biračkim odborima, a neki, koji su započeli s procesom brojanja glasova te otvorili glasačke kutije, su se na isti oglušili. Zbog svega toga je na velikom broju biračkih mjesta nastala zbunjenost te su se pojavile nedoumice u vezi daljnjeg postupanja. Po proteku oko sat i pol vremena, DIP je izdao dodatni naputak kojim je zatražio od biračkih odbora da nastave

prethodno obustavljeni postupak glasovanja, što je na pojedinim biračkim mjestima izazvalo dodatnu zbuñjenost, budući da su istovremeno zaprimili oba napatka. Situacija se normalizirala tek iza 21.00 h.

Što se tiče rada biračkih odbora utvrđene su brojne nejasnoće s kojima su se susretali u radu te needuciranost većine članova, a posebice se to odnosi na proces ispunjavanja obrazaca kao što su popisi za glasovanje, zapisnici te izvodi. Naime, određeni birački odbori nisu ispunjavali popise za glasovanje za svaku izbornu jedinicu, što su sukladno zakonu bili dužni činiti, a bilo je i slučajeva kada se biračima izdao glasački listić za izbornu jedinicu kojoj ne pripadaju.

Tijekom oba izborna dana, a posebice potkraj drugoga, kontinuirano su se pojavljivali tehnički problemi u smislu dostave podataka i potvrda DKP-ovima i DIP-u putem telefaksa. Naime, u brojnim situacijama nije bilo moguće zaprimiti potvrde za glasovanje od DKP-a zbog preopterećenosti linija. Problem je kulminirao u situaciji kada su birački odbori bili dužni proslijediti izborne rezultate DKP-u i DIP-u, konkretno izvode iz zapisnika, putem telefaksa, što u brojnim slučajevima nije bilo moguće te su se iznalazila alternativna rješenja.

Profesionalizam biračkih odbora u inozemstvu kretao se od lošeg do odličnog, dok je suradnja GONG-a s biračkim odborima, izbornim povjerenstvima, konzulatima i DIP-om bila uglavnom vrlo dobra.

Problemi promatrača GONG-a

Na biračkom mjestu 5 u Hobartu, Australija, GONG-ov promatrač potjeran je s biračkog mjesta zbog izvještavanja o nepravilnostima s tog biračkog mjesta o kojima je GONG prvoga dana izvjestio javnost.

Florijan Boras ispred Povjerenstva za provedbu izbora HDZ-a poslao je DIP-u prigovor na promatrače GONG-a koji navodno ometaju rad biračkih odbora i agitiraju za Lijanoviće na biračkim mjestima 50, 51, 51, 53 i 54 u Bosni i Hercegovini. GONG je odbacio tvrdnje očitovanjem mobilnog tima GONG-a koji je nadgledao ta biračka mjesta te svih 5 promatrača GONG-a, a koje je objavljeno na web stranicama GONG-a i poslano DIP-u.

Na biračkom mjestu 1 u Sarajevu, birački odbor nije prihvatio primjedbe promatrača GONG-a te promatraču nije dopušten uvid u izborni materijal.

Na biračkom mjestu 13 u Travniku, promatraču GONG-a nije dozvoljeno promatranje unatoč tome što je posjedovao Odluku o imenovanju promatračem.

Kršenja izborne procedure koja su dojavili promatrači

Na biračkom mjestu 93 u Banja Luci (konzulat) birač je fizički nasrnuo na članove biračkog odbora i predstavnika diplomatsko-konzularnog predstavništva radi toga što mu je bilo uskraćeno pravo glasa budući da je birački odbor utvrdio da dotični birač ima prebivalište u Šibeniku, a nije se prethodno registrirao za glasovanje. Na zahtjev biračkog odbora intervenirali su zaštitar i policija, a birački odbor sastavio je i službeni zapisnik.

S nekoliko biračkih mjesta dojavljeno je da su predsjednik ili zamjenik predsjednika biračkog odbora članovi stranaka, što je protuzakonito: biračko mjesto 55. u Čapljini (predsjednica i zamjenik bili su članovi HDZ-a, zamijenjeni su tijekom dana), 50 u Širokom brijegu (predsjednik je bio član HDZ-a), 44 u Mostaru (predsjednica je bila članica HDZ-a BiH), 79, 80 i 81 u Stocu (na 81 predsjednik i zamjenik nominirani od strane HDZ-a, a na svim tim mjestima je bilo 6 članova iz HDZ-a), 11 u Travniku (član biračkog odbora ispred HNS-a, ujedno je bio kandidat na Nezavisnoj listi Lijanovića u XI. izbornoj jedinici) i biračko mjesto 5 Hobartu u Australiji (predsjednik i zamjenik su bili članovi HDZ-a).

Nadalje, biračko mjesto 114 u Orašju, otvoreno je s pola sata kašnjenja.

Na biračkom mjestu 50 u Širokom Brijegu birački odbor je prvi dan glasovanja upisivao sve birače u isti popis za glasovanje.

Na biračkom mjestu 44 u Mostaru predsjednica biračkog odbora nije dozvolila članici biračkog odbora da napiše primjedbu u zapisnik, a na insistiranje GONG-a ipak je dopustila. Na istom biračkom mjestu

prijavljeni su slučajevi kršenja izborne šutnje, kao i obiteljsko glasovanje te nepoštivanje tajnosti glasovanja, a potonje je dojavljeno i s biračkog mjesta 52 u Širokom Brijegu, a tijekom dana s još niza biračkih mjesta u Hercegovini.

Na biračkom mjestu 70 u Grudama nasilni birači u jednom su trenutku preuzeli kontrolu nad biračkim mjestom, pozvan je zaštitar koji je savladan, nakon čega je došla policija koja je potom održavala red.

Na biračkom mjestu 46 u Mostaru birački odbor dopustio je glasovanje na temelju domovnice, a bez dodatnih identifikacijskih dokumenata.

Bilo je i drugih kršenja. Na biračkim mjestima 118, 119 i 120 u Domaljevcu – Šamac, zaštitar, odnosno uniformirana osoba, zadržavala se na biračkom mjestu unatoč upozorenjima koja su predsjedniku biračkog odbora uputili promatrači.

Na biračkom mjestu br. 115. u Orašju te biračkim mjestima br. 118, 119, 120, 121 i 122 u Domaljevcu, listići nisu bili zalijepljeni na glasačke kutije.

Na biračkom mjestu 5 Hobart, u Australiji birački odbor nije bio upoznat s procedurom glasovanja.

Na biračkom mjestu 110 u Tuzli samo jedna, ista osoba pomagala je u glasanju starijima, nepismenima i slabovidnima. Prema dojavi promatrača ista osoba glasovala je za 4 druge osobe koje su tražile pomoć u glasanju.

Na biračkom mjestu 113 u Orašju bilo je prisutno samo troje članova biračkog odbora unatoč preporuci DIP-a da ih bude petero.

Na više biračkih mjesta birački su odbori vodili jedan popis za glasovanje, umjesto zasebnih popisa za svaku izbornu jedinicu, što je nakon upozorenja promatrača ispravljeno. Na biračkom mjestu 55 u Mostaru, nakon prvog izbornog dana nestao je prazan zapisnik o radu biračkog odbora.

Biračka mjesta 64, 65 i 66 u Tomislavgradu nisu organizirala glasovanje za stare i nemoćne.

Dovođenje birača na biračka mjesta bilo je organizirano (kombijima i autobusima) od strane HDZ-a, HSP-a i liste Lijanovića. Dvoje građana dojavilo je da je Nezavisna lista Lijanovići u Grudama kupovala glasove od birača na način da birač pokaže na mobitelu sliku glasačkog listića sa zaokruženim brojem (Čapljina, Stolac, Jajce...), a promatrači su dojavili da je na nekim biračkim mjestima članovima biračkih odbora, prema njihovim riječima, nuđen novac kako bi ubacivali listiće nakon zatvaranja birališta (najviše dojava za listu Lijanovića).

Tijek izdavanja potvrda za glasovanje i problemi s prethodnom registracijom u BiH:

Tijekom oba izborna dana zaprimljene su brojne dojave o nedoumicama, nepravilnostima ili problemima u vezi izdavanja potvrda za glasovanje. Neka biračka mjesta u BiH bila su opremljena telefaks uređajem te su izdavala potvrde, no istovremeno neka nisu, zbog čega su birači s tih mjesta upućivani u DKP-ove. Dodatno, telefaks uređaji DKP-a u Mostaru u nekoliko su navrata bili u potpunosti blokirani zbog preopterećenja linija te se, sukladno uputi DIP-a, komunikacija između biračkih odbora te DKP-a odvijala telefonskim putem. Slijedom navedenog, brojni birači čekali su nekoliko sati na izdavanje potvrde za glasovanje, dok su neki, na zamolbu biračkih odbora, ostavili kontakt podatke te se uputili kućama uz napomenu kako će ih birački odbor kontaktirati u slučaju da zaprime potvrdu ili informaciju kako imaju pravo glasovanja. Također, na biračkom mjestu 71 u Ljubuškom nije bio prisutan predstavnik konzulata, što je nužan zakonski preduvjet, a predsjednik biračkog odbora nije bio upoznat s procedurom izdavanja potvrdi za glasovanje.

GONG je zaprimio nekoliko dojava građana koji su se prethodno registrirali, međutim nisu bili upisani u evidenciju prethodno registriranih niti su se nalazili u popisu birača. S obzirom da se radi o osobama koje su odjavile prebivalište na području RH te su izbrisane iz popisa birača u Hrvatskoj, u velikom broju slučajeva utvrđeno je kako se radilo o pogrešci DKP-ova koji nisu upisali iste birače u evidenciju prethodno registriranih birača. Također, na biračkom mjestu 101 u Derventi, promatrač GONG-a zaprimio je od birača obavijest o prethodnoj registraciji istog birača, a za koju je isti tvrdio kako je nije osobno zatražio, već je to u njegovo ime (te navodno u ime birača iz mjesta Plehan) učinio djelatnik

DKP-a u Banja Luci. Birač je odbio glasovati, iako je na to imao pravo. Birači iz mjesta Kruševo kod Stoca pogrešno su registrirani kao da potpadaju pod mjesto Kruševo kod Mostara, zbog čega nisu mogli glasovati na biračkim mjestima 79, 80 te 81 u Stocu. Birački odbor na biračkom mjestu 61 u Livnu tijekom drugog izbornog dana nije upućivao birače na mogućnost izdavanja potvrde za glasovanje, već je napominjao kako je za to prekasno.

Biračka mjesta 33 i 34 u Fojnici bila su zatvorena na vrijeme, no naknadno je iz konzulata stigao naputak da se nazove sve birače koji su trebali dobiti potvrdu te ih se pozove da se vrate na biračko mjesto i glasuju. Navečer drugog izbornog dana, nakon 20.00 sati, poslan je biračkim odborima naputak DIP-a da se biračima u Hercegovini koji su na biračkim mjestima (satima) čekali potvrde dozvoli glasovanje ukoliko su ostali na biračkim mjestima i dočekali potvrdu, dok su biračka mjesta u Sarajevu dobila naputak da telefonski kontaktiraju birače koji su otišli kući i tamo čekali potvrdu da se vrate i glasuju (biračka mjesta već su bila zatvorena).

Oprečni napuci DIP-a i konzulata stvorili su na nekim biračkim mjestima konfuziju, a dodatno jedan dio biračkih odbora nije uopće dobio službenu uputu DIP-a, dok se drugi na istu oglušio. Pojedini birački odbori istovremeno su zaprimili različite naputke te stoga nisu znali kako postupiti. Brojanje glasova nastavilo se oko 21.30, međutim ne na svim biračkim mjestima istovremeno jer naputak DIP-a nije svima stigao u isto vrijeme. GONG-ovi mobilni timovi te stalni promatrači nisu imali veće primjedbe na ovaj dio procesa, osim što su u pojedinim slučajevima birački odbori pokazivali animozitet prema promatračima. No, većina biračkih odbora otvoreno je i profesionalno komunicirala s promatračima.

PRIGOVORI I ŽALBE

Sukladno izbornom zakonu, prigovor zbog nepravilnosti u postupku kandidiranja ili u postupku izbora može podnijeti svaka politička stranka, nositelji neovisnih lista, kandidati za zastupnike u Sabor, najmanje 100 birača ili najmanje 5% birača izborne jedinice u kojoj se provode izbori, a podnosi se DIP-u. DIP u roku od 48 sati rješava prigovor, a nezadovoljni podnositelji imaju 48 sati za ulaganje žalbe Ustavnom sudu. Ustavni sud također u roku od 48 sati rješava žalbe.

Tijekom izbornog postupka, DIP je zaprimio i riješio ukupno 79 prigovora stranaka i kandidata, 2 prijave te 110 upita. Prigovori su bili uglavnom u vezi sljedećeg: postupka kandidiranja, popisa birača, troškova izborne promidžbe, određivanja biračkih mjesta, izbornog postupka za kandidate nacionalnih manjina, postupka glasovanja i utvrđivanja rezultata, izbornog postupka za opće liste, zakonskog određivanja izbornih jedinica, glasovanja preminulih i drugo. Prijave su podnijeli HDZ (zbog kršenja izborne šutnje na izborni dan) te GONG (zbog glasovanja preminulih).

Na temelju prijave GONG-a o glasovanju jedne preminule biračice, DIP je podnio kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu.

Ustavni sud je tijekom izbornog postupka odbio sve žalbe koje je zaprimio na rješenja DIP-a, njih 17. Dvije od njih 17 bile su odbijene kao nepravovremene, a ostale su odbijene sadržajno. DIP je također po prigovorima izvršio 10 ispravaka unosa rezultata glasovanja i to za grad Stuttgart i općinu Čaglin.

PONAVLJANJE IZBORA

Odlukom DIP-a poništeni su izbori na 5 biračkih mjesta, a izbori su ponovljeni 9. prosinca 2007. godine. Izbori na tim mjestima su poništeni zbog uočenih nepravilnosti nakon zatvaranja biračkih mjesta kad je prilikom prebrojavanja glasova utvrđen veći broj listića u kutiji od zaokruženog broja glasača, tj. od broja birača koji su glasovali. Za ponovljene izbore na tim su mjestima imenovani novi birački odbori.

Ponovljeni izbori održali su se u:

- Gradu Zadru na biračkim mjestima broj 39 i 60 za liste IX. izborne jedinice,
- Općini Draž na biračkom mjestu broj 2 (Batina) za izbor zastupnika u Hrvatski sabor kandidata mađarske nacionalne manjine (XII. izborna jedinica),

- Općini Negoslavci na biračkom mjestu broj 1 za izbor zastupnika u Hrvatski sabor kandidata srpske nacionalne manjine (XII. izborna jedinica),
- Općini Mursko Središće na biračkom mjestu broj 3 za izbor zastupnika u Hrvatski sabor kandidata austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, turske, vlaške i židovske nacionalne manjine (XII. izborna jedinica).

Ponavljanje izbora za kandidata srpske nacionalne manjine u Negoslavcima izazvalo je prijepor oko tumačenja DIP-a da se izbori ponavljaju isključivo za onu izbornu jedinicu za koju je utvrđena nepravilnost, a ne za cjelokupno biračko mjesto. Naime, SDP je uputio žalbu Ustavnom sudu tražeći da se izbori ponove za cjelokupno biračko mjesto kako bi pripadnici manjina imali mogućnost i u ponovljenim izborima odabrati između opće liste i manjinskog kandidata. No, Ustavni sud je, kao i DIP, zauzeo stajalište da se izbori ponavljaju samo za onu izbornu jedinicu (u ovom slučaju XII.) za koju su utvrđene nepravilnosti, uz dodatno, nepotrebno, objašnjenje kako bi se ponavljanjem izbora na cjelokupnom biračkom mjestu moglo utjecati na promjenu rezultata izbora. Naime, Ustavni sud bi se u svojim obrazloženjima trebao koristiti argumentima isključivo pravne, a ne političke naravi.

GONG je promatrao ponovljene izbore s ukupno 16 stalnih promatrača koji nisu zabilježili značajnije nepravilnosti.

POSTIZBORNE AKTIVNOSTI I ANALIZE GONG-a

GONG je i nakon izbora od nadležnih izbornih povjerenstava zatražio uvid u izborni materijal iz Hrvatske i inozemstva s ciljem prikupljanja dodatnih saznanja o provođenju izborne procedure i razini osposobljenosti biračkih odbora za provođenje izbora.

Također, GONG je prikupio i obradio obrasce za izvještavanje od svojih promatrača. Rezultati spomenutih postupaka iskorišteni su u svrhu iscrpnijeg izvještavanja o izborima, kao i za upozoravanje nadležnih institucija na određene tehničke probleme pri provođenju izbora.

Uvid u izborni materijal s biračkih mjesta u Hrvatskoj

Tijekom i nakon izbornog dana GONG-u se obratio veliki broj birača, pripadnika nacionalnih manjina koji su prenosili svoje frustrirajuće dojmove navodeći da im birački odbor nije dopustio glasovanje za tzv. opću listu ili ih nije informirao o toj mogućnosti te da su se neki birački odbori odnosili neprimjereno prema pripadnicima nacionalnih manjina, dovodeći u pitanje, javno na biračkom mjestu, tajnost osobnog podatka birača o nacionalnoj pripadnosti. GONG-ovi promatrači također su dojavljivali slične probleme.

Na osnovi prikupljenih dojava građana i GONG-ovih promatrača, GONG je zatražio uvid u izborni materijal s 15 biračkih mjesta u Republici Hrvatskoj kako bi se provjerilo jesu li birači, pripadnici nacionalnih manjina, imali mogućnost ostvariti svoje Ustavom zagarantirano biračko pravo i glasovati za tzv. opće liste, umjesto za manjinske liste.

GONG je izvršio uvid u izborni materijal s biračkih mjesta u Zagrebu, Osijeku, Velikoj Gorici, Kninu, Skradinu, Donjem Lapcu. (vidi Tablicu br. 1.)

Tablica br. 1. Glasanje pripadnika nacionalnih manjina za tzv. manjinske i opće liste

Izborna jedinica	Biračko mjesto	Broj birača pripadnika nacionalnih manjina koji je glasao za manjinske liste	Broj birača pripadnika nacionalnih manjina koji je glasao za tzv. opće liste
I	Br. 191 i 192, Zagreb	10% birača glasalo za tzv. manjinske liste	90% birača glasalo za tzv. opće liste
IV	Br. 7, Retfala, Osijek	11 birača	40 birača
IV	Br. 108, Tenja	78	65
IV	Br. 57, Osijek	1	59
I	Br. 1, Velika Gorica	10	15

IX	Br. 8, Knin	3	131
IX	Br. 9, Golubić, Knin	7	209
IX	Br. 11, Strmica, Knin	25	135
IX	Br. 15, Polača, Knin	12	111
IX	Br. 4, Vrbnik, Biskupija	6	209
IX	Br. 5, Kosovo, Biskupija	6	123
IX	Br. 2, Đevrske, Kistanje	8	205
IX	Br. 3, Plastovo, Skradin	19	17
IX	Br. 2, Donji Lapac	242	18

Rezultati pokazuju da se je većina pripadnika nacionalnih manjina odlučila na glasovanje za opće liste te se može zaključiti da su imali informaciju o mogućnosti izbora. No, navedeno ne isključuje činjenicu da su na nekim biračkim mjestima pojedini pripadnici nacionalnih manjina bili uskraćeni ili da je bilo pokušaja da im se uskrati njihovo pravo da glasuju za tzv. opće liste, a što se događalo i na parlamentarnim izborima 2003. godine.

Birački odbori trebali bi dobro poznavati proceduru glasanja pripadnika nacionalnih manjina, vodeći računa o tajnosti njihovog osobnog podatka o nacionalnoj pripadnosti, ali i profesionalnom ophođenju prema biračima, što nije bio slučaj na nekim biračkim mjestima.

Uvid u izborni materijal s biračkih mjesta u inozemstvu

Nakon što je izborni materijal iz inozemstva počeo pristizati, GONG je nekoliko dana obavljao uvid u izborni materijal (popise birača, potvrde, zapisnike) i to s ukupno 68 biračkih mjesta iz inozemstva, od čega 30 u Bosni i Hercegovini. Biračka mjesta za koja je GONG obavljao uvid odabrana su temeljem različitih podataka (visokog odaziva birača na tim mjestima, dojava promatrača o nepravilnostima, dojava građana, činjenice da na biračkom mjestu nije bilo promatrača GONG-a, itd.).

Obavljen je uvid u izborni materijal s biračkih mjesta iz sljedećih gradova:

- Kabul (Afganistan), Canberra, South Melbourne, Adelaide, Hobart, Terry Hills, Edensor Park, Summer Hill, Fig Tree (Australija), Graz, Feldkirch, Salzburg, Klagenfurt (Austrija), Bruxelles (Belgija), Podgorica (Crna Gora), Rim (Italija), Mississauga, Windsor, Winnipeg (Kanada), Stuttgart, Muenchen (Njemačka), Auckland (Novi Zeland), East Lake, San Jose (SAD), Zemun, Janjevo, Petrovaradin, Beograd (Srbija), Geneva, Massagno, Zuerich (Švicarska), Caracas (Venezuela), Sarajevo, Usora, Travnik, Žepče, Vitez, Vareš, Fojnica, Mostar, Livno, Široki Brijeg, Čapljina, Grude, Prozor/Rama, Cazin, Velika Kladuša, Sanski Most, Tuzla, Seonjaci/Brčko, Odžak (BiH).

Iako je opći dojam nakon obavljenog uvida da nije bilo sistematskog kršenja izbornih pravila, na nizu biračkih mjesta uočeni su problemi za koje je moguće zaključiti da su uzrokovani nedovoljnom educiranošću određenih biračkih odbora. Naime, među biračkim odborima je bilo moguće primijetiti različitu razinu educiranosti svakog od njih te su tako na nekim biračkim mjestima birački odbori svoj posao obavljali uredno, a neki od njih su se jedva snalazili u proceduri koja je bila propisana za izbore u inozemstvu. Naime, na ovim je izborima procedura bila nešto kompliciranija, a novi Zakon o popisu birača po prvi se je puta provodio.

Najčešći od uočenih mjestimičnih problema su sljedeći:

- glasovanje birača za pogrešnu izbornu jedinicu - primjerice glasovanje samo za I. ili XI. izbornu jedinicu, bez obzira kojoj izornoj jedinici birači pripadaju (zabilježeno na 4 biračka mjesta, za oko 50 birača);
- nepravilno administriranje izbora, ispunjavanje obrazaca i izbornih materijala (popisa za glasovanje, zapisnika) na biračkim mjestima (37 biračkih mjesta);
- nisu priložene potvrde iako se iz izbornih materijala vidi da su birači glasovali (na 5 biračkih mjesta, oko 15 birača).

Tijekom uvida ponovo smo se suočili s problemom neažuriranih popisa birača za inozemstvo, odnosno s postojanjem velikog broja preminulih birača u tim popisima, a što procjenjujemo da čini barem 20% birača u popisu. To potvrđuju i bilješke nekih biračkih odbora koji su u popisima birača kraj imena stavljali oznake da su osobe preminule (SAD-u, BiH, Srbija). No, Gradski ured za opću upravu Grada Zagreba koji je nadležan za vođenje popisa birača za inozemstvo nije u mogućnosti doći do

podataka i potvrdi o umrlim hrvatskim državljanima koji nemaju prebivalište u Hrvatskoj, a bez toga ne smije brisati iz popisa birače koji su možda preminuli. Stoga je potrebno da Republika Hrvatska pronađe način kako da te popise ažurira. O svemu uočenom prilikom uvida u izborni materijal iz inozemstva, GONG je izvijestio javnost.

Zlouporaba biračkog prava

Nakon što je prilikom uvida u izborni materijal s biračkih mjesta u inozemstvu, a posebno u BiH u popisu birača ponovo uočen veliki broj vrlo starih birača, GONG je, kao i nakon predsjedničkih izbora 2005., provjerio mogućnost zlouporabe biračkog prava.

Za 9 slučajno odabranih starijih birača (označenih kao da su glasovali) s biračkih mjesta br. 15 i 16 (Kiseljak), 82 i 83 (Prozor/Rama), 99 (Bihać) i 121 (Odžak), utvrđeno je sljedeće:

- jedna biračica rođena 1915. godine upisana je u Popis za glasovanje te označena kao da je glasovala (biračko mjesto br. 83 Prozor/Rama), iako je prema GONG-ovim saznanjima, biračica preminula prije 2 godine;
- na biračkom mjestu br. 82 (Prozor/Rama) utvrđeno je kako je biračica rođena 1919. upisana u Popis za glasovanje i označena kao da je glasovala, iako je telefonskim putem GONG-u potvrdila da nije izašla na izbore zbog starosti i bolesti.

Ostalih 7 birača koji su nazvani izjavilo je da su iskoristili svoje biračko pravo. O navedenim saznanjima GONG je izvijestio DIP te pozvao nadležne institucije da podignu kaznene prijave. GONG je, za razliku od izbora 2005., ovoga puta odlučio ne podizati kaznene prijave u vezi otkrivenih kršenja izbornih pravila, želeći time potaknuti nadležne institucije na djelovanje.

DIP je, nakon GONG-ove dojave, također utvrdio da je biračica rođena 1915. preminula prije dvije godine te je podigao kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. Druga biračica naknadno je potpisala izjavu u kojoj tvrdi da je ipak glasovala i to uz pomoć unuka.

Zaključno, nakon ovih izbora GONG je obavio mnogo opsežniji uvid u izborni materijal s mnogo većeg broja biračkih mjesta, a stanje u izbornim materijalima pokazalo se boljim nego na izborima za predsjednika Republike Hrvatske 2005. godine.

No, ne može se govoriti o zadovoljstvu provedenim izborima u inozemstvu. Institucije Republike Hrvatske bi trebale što prije pokrenuti rješavanje problema s popisom birača za inozemstvo te posvetiti više pažnje edukaciji biračkih odbora, ali i raditi na boljoj međusobnoj usklađenosti svih institucija nadležnih za provođenje izbora.

OBJAVLJIVANJE REZULTATA

Državno izborno povjerenstvo prve neslužbene rezultate objavilo je 25. studenoga 2007. godine, u 21.00h a rezultati su redovito ažurirani na web stranicama DIP-a. Službeni rezultati izbora objavljeni su u Narodnim novinama 24. prosinca 2007.

PREPORUKE GONG-a

Državno izborno povjerenstvo

Zakon o Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske potrebno je izmijeniti na način da svi članovi DIP-a budu profesionalni članovi (bez sudaca Vrhovnog suda), ne nužno samo pravne struke, a koji će svoje ukupno radno vrijeme provoditi u obavljanju zakonskih zadaća DIP-a te preuzeti vodeću ulogu u iniciranju reforme izbornog zakonodavstva te u edukaciji svih sudionika na izborima.

Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor

Izborni proces za parlamentarne, a i sve ostale vrste izbora, potrebno je propisati jedinstvenim izbornim kodeksom, kako bi se izbjegle raznovrsne odredbe o istim (tehničkim) aspektima provedbe

izbora. Primjerice, istovremeno s parlamentarnim izborima ove godine održani su i lokalni izbori za jedan grad i dvije općine koje su morali provoditi različiti birački odbori (uz preporuku DIP-a da se održe na različitim biračkim mjestima zbog različitih izbornih pravila), a sve navedeno uzrokovalo je nepotreban dodatni trošak i zbunjenost birača zbog neusklađenih izbornih pravila dva izborna zakona.

U izborni kodeks potrebno je uvrstiti i sljedeće:

- pravo promatranja izbora od strane stranaka i kandidata na svim vrstama izbora i referendumu;
- omogućavanje glasovanja bolesnim osobama u bolnicama i starijim osobama u staračkim domovima;
- sve obvezatne upute;
- produljiti rokove izbornog postupka radi osiguravanja dovoljno vremena za obavljanje svih predizbornih radnji i cjelokupnu edukaciju svih članova biračkih odbora;
- dopuniti proceduru imenovanja (stranačkih) članova biračkih odbora kako bi se osigurala njihova obavezna edukacija;
- razmotriti novi sustav glasovanja za pripadnike nacionalnih manjina, a svakako promijeniti sustav zasebnih izvadaka iz popisa birača jer se pripadnici manjina osjećaju diskriminirani kad se nalaze na posebnom izvatku, kad ih se javno identificira te prepisuje s posebnog izvatka na opći;
- sankcije za kršenje pravila izborne šutnje (tijelo, rok, način podnošenja prigovora);
- regulirati objavu predizbornih anketa te izlaznih anketa nakon zatvaranja biračkih mjesta.

Zakon o izbornim jedinicama

Trenutna raspodjela izbornih jedinica unutar Republike Hrvatske narušava teritorijalno ustrojstvo Republike Hrvatske, a broj birača po izbornim jedinicama izlazi iz zakonskog okvira od dopuštenih +- 5 % razlike između izbornih jedinica. Na taj način narušena je Ustavom zajamčena jednakost prava glasa te je granice izbornih jedinica potrebno mijenjati, kako bi se uskladile sa zakonskom odredbom i teritorijalnim ustrojem Republike Hrvatske.

Popisi birača

Novim Zakonom o popisima birača riješeni su neki od problema popisa birača. No, svakako bi trebalo pojednostaviti proceduru traženja potvrde i upisa u popis birača u mjestu boravišta za one birače koji na dan izbora neće biti u mjestu svog prebivališta. S obzirom na umreženost sustava državne uprave i popisa birača, ovo je moguće riješiti na puno jednostavniji i efikasniji način.

Također, među biračima bez prebivališta u Republici Hrvatskoj koji su upisani u popis birača, velik je broj preminulih osoba te je hitno potrebno naći sustav kojim će nadležna tijela preminule osobe moći pravovremeno brisati s popisa.

Procedura vođenja popisa birača unutar Republike Hrvatske treba biti takva da omogućava da se prilikom promjene prebivališta biraču automatski prepisuje dotadašnji podatak o nacionalnosti iz popisa birača (unatoč tome što ga birač ne iskazuje u prijavi promjene prebivališta) jer se time osigurava kontinuitet točnosti podataka u popisima birača te se biraču ne uskraćuje pravo koje bi mogao ostvariti temeljem svog podatka o nacionalnosti.

Dodatno, potrebno je Zakonom o prebivalištu utvrditi mehanizme koji će omogućiti brisanje iz popisa birača u Hrvatskoj onih birača koji su trajno odselili iz Republike Hrvatske.

Financiranje izbornih kampanja

Novi Zakon o financiranju političkih stranaka, nezavisnih lista i kandidata je korak naprijed u odnosu na dosadašnje propise u vezi financiranja političkih stranaka, no i dalje ostaje otvoreno pitanje financiranja izbornih kampanja. Potrebno je, između ostalog, propisati obvezu podnošenja detaljnih financijskih izvještaja posebno za kampanje:

1. prijevremeni izvještaj (nekoliko dana prije izbora), o visini i izvorima sredstava prikupljenima za troškove izborne promidžbe,
2. završni izvještaj o visini i izvorima utrošenih sredstava, zajmovima, prihodima od imovine.

Nadalje, financijsko poslovanja političkih stranaka i izvještavanje treba nadzirati neovisno tijelo, primjerice DIP, a ne Državna revizija i Ministarstvo financija. Ograničenja na donacije, tj. iznosi koliko se smije donirati, prilično su visoki (fizičke osobe 90.000,00 kuna, a pravne milijun kuna godišnje) te će opet postojati mogućnost da određena fizička ili pravna osoba financira kampanju neke stranke ili kandidata u cijelosti.

Financiranje izbornih kampanja u Republici Hrvatskoj i dalje nije regulirano (osim djelomično i površno za predsjedničke izbore), a upravo za financiranje svojih izbornih kampanja političke stranke i nezavisni kandidati od donatora traže i dobivaju najviše novca jer, u pravilu, političke stranke troše više u izbornim godinama nego kada nema izbora.

Ukoliko se hitno ne riješi pitanje financiranja izbornih kampanja, i dalje izborni proces neće biti u potpunosti transparentan, a javnost i dalje neće znati tko je i s kojim iznosima financirao izborne kampanje političkih stranaka i nezavisnih kandidata.

Mediji

Potrebno je promijeniti postojeća Pravila kako bi se osiguralo predstavljanje kandidata i programa na dinamičan i zanimljiv način, uvažavajući preporuke novinarske struke i ostale stručne javnosti, poštujući načelo jednakosti pristupa medijima, ali i realnost odnosa snaga na političkoj sceni. Potrebno je u Pravila uvrstiti i sankcije za kršenje pravila izborne promidžbe te odrediti za to nadležno tijelo i rok rješavanja prigovora.

Izborni etički kodeks i Etičko povjerenstvo

Hrvatski sabor treba donijeti Izborni etički kodeks, s obzirom da se radi o dokumentu koji obvezuje sve sudionike izbora na etičko ponašanje tijekom izborne promidžbe. Također, navedeni kodeks trebao bi vrijediti za sve vrste izbora, kao i ovlasti Etičkog povjerenstva. Uz izricanje javnih osuda, Etičko povjerenstvo trebalo bi imati obavezu pokretanja prekršajnog postupka radi kršenja odredbi pravila izborne promidžbe jer sama javna osuda kao sankcija nema dovoljnu težinu. Potrebno je preispitati mogućnost izbora članova Etičkog povjerenstva na način da tijelo nije u velikoj mjeri ovisno o utjecaju političkih stranaka na njegove odluke.

ZAKLJUČAK

Reforma zakonskog okvira i aktivna uloga institucija (prije svega DIP-a) jedini su način da se izborni proces modernizira, učini pravednijim i doprinese demokratskom razvoju Hrvatske. Potrebno je učiniti dodatani napor kako bi najveći mogući broj birača bio u mogućnosti ostvariti svoje biračko pravo, kako bi birači bili u potpunosti i objektivno informirani te kako bi se ostvarujući svoje pravo svi osjećali dostojanstveno.

Apeliramo na DIP, Hrvatski sabor, Vladu Republike Hrvatske i ostale nadležne institucije da iniciraju i provedu nastavak reforme izbornog zakonodavstva koja će sadržajno i dubinski, a ne samo površno, unaprijediti cjelokupni izborni proces.